

Ecological Vineyards Governance Activities for Landscape's Strategies

Dokument T3.4.3.

Transnacionalne smernice za podršku procesima agroekološke tranzicije kroz participativno upravljanje

Odgovorni partner

AZRRI Agencija za ruralni razvoj Istre Ltd. Pazin

20. oktobar 2022 – 1. verzija

28. novembar 2022 – konačna verzija

OSNOVNE INFORMACIJE O PROJEKTU:

PROGRAM: INTERREG V-B Jadransko-jonski ADRION

Akronim projekta: ECOVINEGOALS

Broj projekta: 866

Programski prioritet: 2

Datum početka – završetka: 1. 3. 2022 – 31. 8. 2022.

Ukupan budžet: 1.939.505,59 EUR

ERDF: 1.399.759,25 IPA: 248.820,5

Glavna partnerska organizacija: LAG Eastern Venice, Italija

Url: www.ecovinegoals.interregadrion.eu

INFORMACIJE O DOKUMENTU

Glavni autor	AZRRI Agencija za ruralni razvoj Istre Ltd. Pazin
Saradnici	
Nivo širenja	PU i PP ¹

©ECOVINEGOALS/ADRION KONZORCIJUM

Novembar 2022.

Odricanje od odgovornosti: *Ovaj dokument je sačinjen uz finansijsku pomoć EU. Sadržaj prezentacije je isključiva odgovornost partnera na projektu ECOVINEGOALS/Adrion i ni pod kojim okolnostima ne predstavlja stav EU ili organa zaduženih za program ADRION.*

¹ PU = javni dokument; PP = partnerski dokument

Dokument T3.4.3 – Transnacionalne smernice za podršku procesima agroekološke tranzicije kroz participativno upravljanje

Rezime projekta

ECOVINEGOALS promoviše održivost i otpornost vinarske industrije podsticanjem tranzicije intenzivnog vinogradarstva prema agroekološkim sistemima upravljanja kojima se štite prirodna staništa i pejzaži, smanjujući istovremeno unos hemijskih supstanci i fosilnih goriva kao i štetne emisije. Cilj projekta je da unapredi veštine relevantnih subjekata za učešće u upravljanju lokalnom zajednicom, da ojača transnacionalnu saradnju i obezbedi određene transnacionalne instrumente za promociju, podršku i upravljanje agroekološkom tranzicijom.

Očekivani rezultati

- Deljenje osnovnih koncepata i praksi potrebnih za tranziciju sa sistema intenzivnog upravljanja vinogradima ka agroekološkim metodama upravljanja između partnera u zemljama ADRION regionala.
- Unapređenje veština učešća u upravljanju lokalnim zajednicama za donosioce odluka i sve druge relevantne subjekte u vinogradarstvu, javne i privatne, kako bi zajedno razvili i definisali strategije i planove u cilju zaštite prirodnih staništa i ruralnih pejzaža.
- Transnacionalna komunikacija, saradnja i razmena između regionalnih vlasti i organizacija civilnog društva u vezi sa zajedničkim ciljevima zaštite ranjivih okruženja, promovisanja usluga ekosistema, sprečavanja ili ublažavanja klimatskih promena i izbegavanja društvenih sukoba pri korišćenju zemljišta.
- Povećanje broja i unapređenje kvaliteta alatki i strategija dostupnih za podršku u planiranju i upravljanju agroekološkom tranzicijom vinogradarskih sistema u regionu.

Partnerstvo:

PP1- LP	LAG EASTERN VENICE, VEGAL (IT)
PP2	Autonomna pokrajina Trento, PAT (IT)
PP3	Komora za poljoprivredu i šumarstvo Slovenije, KGZS-Zavod GO (SI)
PP4	Naučno-istraživački centar Slovenske akademije nauka i umetnosti, ZRC SAZU (SI)
PP5	Agencija za ruralni razvoj Istre Ltd. Pazin, AZRRI (HR)
PP6	Udruženje za podsticanje zapošljavanja, stručnog usavršavanja i obrazovanja, INFORMO (HR)
PP7	Razvojni biznis centar Kragujevac, RBCKG (RS)
PP8	Biznis start-up centar Bar, BSC BAR (MNE)
PP9	Opština Bar, BAR (MNE)
PP10	Mediterski agronomski institut iz Hanje, CIHEAM MAICh (GR)

Pridruženi partneri:

Opšta unija CISL poljoprivrednika iz Venecije (IT)
Bio-okrug za proizvodnju i biološku zajednicu centralno-istočne Venecije - BIO VENICE (IT)
IAL - Innovation Learning Work S.r.l. - društveno preduzeće (IT)
AIAB - Italijansko udruženje za organsku poljoprivredu (IT)
Agroecologiki SP (GR)
Opština Topola (RS)
Udruženje vinara Šumadije (RS)
Ministarstvo poljoprivrede (HR)
Agroecology Europe (BL)

SADRŽAJ

UVOD	5
1. POTREBA ZA AGROEKOLOGIJOM	6
2. OSNOVNE INFORMACIJE O PARTICIPATIVNOM UPRAVLJANJU	8
3. ŠIRENJE PROCESA AGROEKOLOŠKE TRANZICIJE U VINOGRADARSTVU	10
4. UČEŠĆE I RELACIONO UPRAVLJANJE	18
5. METOD - BACKCASTING	19
5.1 PREGLED METODE BACKCASTING	19
5.2 ECOVINEGOALS BACKCASTING METODOLOGIJA	19
6. PARTICIPATIVNI BACKCASTING PROCES	21
6.1 KONTEKSTUALNI FAKTORI	21
6.1.1 GLOBALNI/MEĐUNARODNI PRAVNI REŽIMI	21
6.1.2. NEOBAVEZUJUĆI MEĐUNARODNI INSTRUMENTI	22
6.1.3. PRAVNI OKVIR EVROPSKE UNIJE	24
6.2. TRANZICIJA KAO VOĐENI PROCES PROMENE	29
6.3. RADIONICE – PARTICIPATIVNI BACKCASTING	30
7. PRISTUP PARTICIPATIVNOG UPRAVLJANJA PRILAGOĐEN TRENTUTNOJ SITUACIJI U VINOGRADARSTVU U REGIONU ADRION	33
8. AKCIJE U TERITORIJALNOM UPRAVLJANJU ZA AGROEKOLOŠKU TRANZICIJU U REGIONU ADRION	38
9. TRANSNACIONALNE SMERNICE ZA PODRŠKU AGROEKOLOŠKOJ TRANZICIJI VINOGRADARSTVA U REGIONU ADRION	41
10. ZAKLJUČAK	43
11. REFERENCE	45

UVOD

WPT3: Participativno upravljanje za agroekološku tranziciju vinograda predviđa realizaciju putanja participativnog prognoziranja unazad (*backcasting*) u vinogradarskim područjima izabranim za studije slučaja u svakoj uključenoj zemlji. Ova područja su identifikovana u WP3 kao područja intenzivnog vinogradarstva sa ugroženim staništem i pejzažom. Cilj je da se poveća kapacitet tako da javnost i privatni donosioci odluka dele agroekološko upravljanje teritorijom. Participativne putanje omogućavaju rešenje sukoba u korišćenju teritorija kroz identifikaciju rešenja koja su zajednička za zainteresovane strane.

Pomirenje između zaštite staništa i pejzaža i uzgoja vinove loze zajednički je izazov za region ADRION kako bi se zaštitila održivost privrednih delatnosti na osnovu teritorijalnog kapitala. Ovim izazovima se mora prići na integrisan način, kroz sleđenje tehničkih, ekonomskih, društvenih, kulturnih i upravljačkih ciljeva. Odgovarajući rezultati projekta tiču se deljenja alatki i strategija kako bi se podstakla agroekološka tranzicija vinogradarskih područja. Prevazilaženje ovih izazova takođe podrazumeva veću svest stanovništva o uticajima intenzivnog vinogradarstva na staništa i pejzaž i usvajanje metodologija participativnog upravljanja koje uključuje građane, organe vlasti i relevantne subjekte.

U okviru projekta ECOVINEGOALS, za započinjanje transformacije intenzivnih vinogradarskih pejzaža ka agroekološkim načinima proizvodnje uz istovremeno promovisanje harmoničnog i uravnoteženog odnosa između vinograda i pratećih multifunkcionalnih pejzaža i prirodnih staništa predviđen je proces participativnog upravljanja.

Agroekološka tranzicija podrazumeva dugoročni proces usvajanja rešenja prilagođenih izazovima konkretnog konteksta različitih vinogradarskih pejzaža kroz akcije više relevantnih subjekata ka zajednički utvrđenim ciljevima i zajedničkom izazovu poštovanja životne sredine, ekomske i društvene ravnoteže na dатој teritoriji i u dатој kulturi.

Na osnovu zajedničke metodologije koja se zasniva na metodi *backcasting*, u pilot područjima su održane radionice participativnog backcasting-a gde je iniciran proces agroekološke tranzicije izabranog vinogradarskog pejzaža. Obučeni i edukovani facilitatori su kroz nekoliko lokalnih radionica prikupili podatke o najvrednijim i najugroženijim elementima pilot područja, definisali moguća rešenja i sa relevantnim subjektima odredili akcije potrebne za agroekološku tranziciju.

Radionice sa brojim relevantnim subjektima omogućile su definisanje zajedničke vizije budućeg održivog i otpornog vinogradarstva i započinjanje agroekološke tranzicije u svakom pilot području. Uz važne relevantne subjekte i donosiće odluka, za sedam pilot područja je izrađen akcioni plan teritorijalnog upravljanja za agroekološku tranziciju. U tim akcionim planovima dat je pregled podataka o vinogradarstvu u pilot područjima i akcija koje treba sprovesti kroz upravljanje agroekološkim procesima područja intenzivnog vinogradarstva u regionu ADRION.

Ovaj dokument predstavlja razvoj pristupa participativnog upravljanja koji se suprotstavlja vinogradarstvu fokusiranim samo na ciljeve ekomske produktivnosti kroz fokus na održivo i otporno vinogradarstvo koje je usklađeno sa staništem i pejzažom.

Lokalni i regionalni donosioci odluka i politika kao i relevantni subjekti imaće na raspolaganju smernice koje sadrže zajednička rešenja za ostvarivanje participativnog i održivog upravljanja ugroženim područjima sa intenzivnim vinogradarstvom.

1. POTREBA ZA AGROEKOLOGIJOM

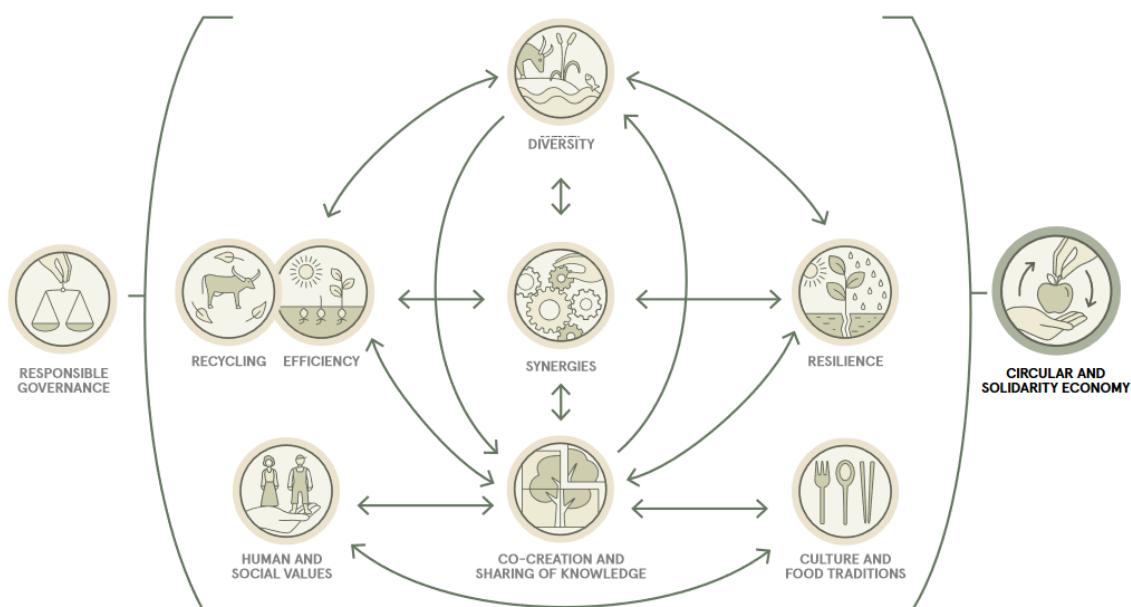
Agroekologija je integriran pristup koji istovremeno primjenjuje ekološke i društvene koncepte i načela na dizajn i upravljanje prehrambenim i poljoprivrednim sistemima. Ovaj pristup pokušava da optimizuje interakcije između biljaka, životinja, ljudi i životne sredine dok istovremeno razmatra društvene aspekte koje treba uzeti u obzir za održiv i pravičan prehrambeni sistem.²

Agroekologija je nastala iz dve nauke, ekologije i agronomije, i kroz istoriju je postala pristup koji je duboko ukorenjen u praksama porodičnih gazdinstava, samoniklim društvenim pokretima za održivost i javnim politikama raznih zemalja.

Danas agroekologija nastavlja da prevazilazi utvrđene granice. S jedne strane, agroekologija je ispitivanje ekoloških procesa u agroekosistemima. S druge strane, ona je agent promene za složena društvena i ekološka pomeranja do kojih može doći u budućnosti kako bi se poljoprivreda zasnivala na zaista održivoj osnovi. zajedno, ove komplementarne činjenice postavljaju put ka postizanju održivih prehrambenih sistema.³

Agroekologija se zasniva na pristupu „od dna ka vrhu“ (*bottom-up*) i teritorijalnim procesima i pomaže da se isporuče integralna rešenja za lokalne probleme. Zajedničko stvaranje znanja, udruživanje nauke i tradicionalnog, praktičnog i lokalnog znanja proizvođača predstavlja osnovu agroekoloških inovacija. Jačanjem kapaciteta za prilagođavanje, agroekologija podstiče poljoprivrednike, proizvođače i zajednice da započnu agroekološku tranziciju.

Organizacija za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija (FAO) smatra da agroekologija ima deset primarnih elemenata, od diverziteta i otpornosti do ljudskih i društvenih vrednosti i fokusira se na njihove međusobne odnose.

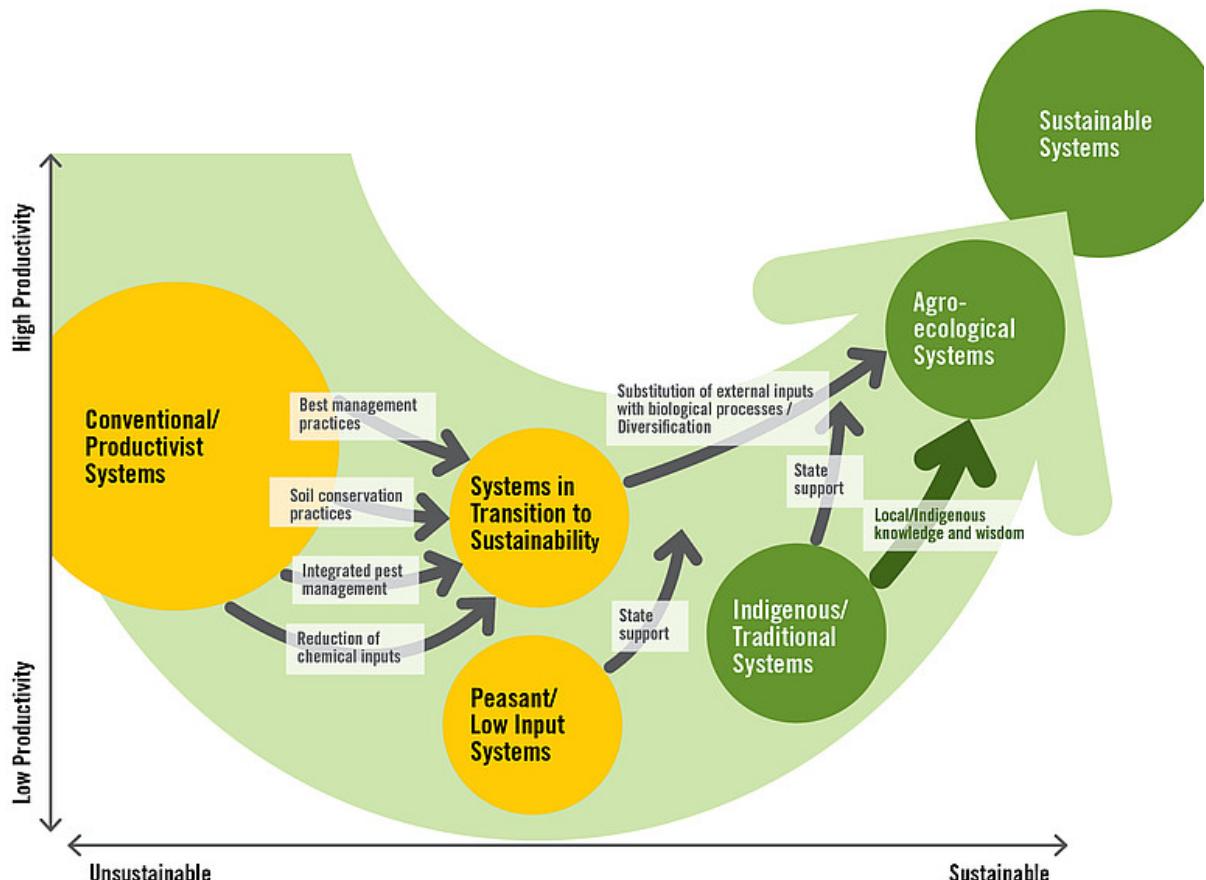

Slika 1. 10 elemenata agroekologije (izvor: <https://www.fao.org/3/i9037en/i9037en.pdf>)

² FAO, 10 elemenata agroekologije

³ Gliessman. S.R., Agroecology: The Ecology of Sustainable Food Systems

Ovih 10 elemenata su smernice za kreatore politika, praktičare i relevantne subjekte u razvoju, upravljanju i ocenjivanju agroekoloških tranzicija za svaki poljoprivredni sistem.

Slika 2: Agroekološka evolucija u poljoprivredi, proizvodnji i konzumaciji hrane⁴

Na primer, klimatski pametna poljoprivreda, održiva intenzifikacija, neki oblici organske poljoprivrede i integrисано сузбијање штеточина су приступи који се тренутно користе за уобличењање полјопривредних трanzicija, али генерално наглашавају техничке аспекте пре него политичке, друштвене и културне димензије потребне за трансформације како би се решиле бројне кризе у данашњем прехрамбеном систему⁵. Срце агроекологије лежи у традиционалним методама и зnanju производа, zajedničkom delovanju i vezi sa потрошачима i ретериторијализацијом прехрамбених система.

⁴ Evropski komitet regionala. Mišljenje Evropskog komiteta regionala – Agroekologija

⁵ Pimbert, M. P. (2015). Agroecology as an Alternative Vision to Conventional Development and Climate-Smart Agriculture

2. OSNOVNE INFORMACIJE O PARTICIPATIVNOM UPRAVLJANJU

Jednostavno rečeno, upravljanje obuhvata razne načine na koje različita društva donose odluke i rešavaju sukobe u kolektivnim problemima. Organizacija za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija (FAO) definiše upravljanje kao „procese kroz koje javni i privatni akteri izražavaju svoje interese; ubličavaju i prioritetizuju pitanja; i donose, primenjuju, prate i sprovode odluke.“⁶ Ono predstavlja skup političkih, društvenih, ekonomskih i administrativnih sistema, pravila i procesa koji određuju na koji način se donose odluke i na koji način ih akteri sprovode, kao i na osnovu kojih se donosioci odluka drže odgovornim.

U kontekstu agroekologije, odgovorno upravljanje je jedan od ključnih FAO principa za usmerenje kreatora politika i zainteresovanih strana u planiranju, upravljanju i evaluaciji agroekoloških tranzicija.

Odgovorno upravljanje: održiva prehrana i poljoprivreda zahtevaju odgovorne i delotvorne upravljačke mehanizme na različitim nivoima, od lokalnog preko nacionalnog do globalnog.

Agroekologija poziva na odgovorno i delotvorno upravljanje kako bi se podržala tranzicija na održive prehrambene i poljoprivredne sisteme. Transparentni, odgovorni i inkluzivni mehanizmi upravljanja neophodni su za kreiranje okruženja koje podržava proizvođače u transformisanju sistema na osnovu agroekoloških koncepata i praksi. Uspešni primeri obuhvataju programe ishrane u školama i programe javnih nabavki, tržišne propise koji dozvoljavaju brendiranje različitih agroekoloških proizvoda i subvencije i podsticaje za usluge ekosistema.

Upravljanje zemljištem i prirodnim resursima je najbolji primer. Životna sredstva većine siromašnog i ugroženog stanovništva na svetu uveliko zavise od kopnenog i vodenog biodiverziteta i usluga ekosistema, a nemaju siguran pristup tim resursima. Agroekologija zavisi od nepristrasnog pristupa zemljištu i prirodnim resursima, što je ključno za socijalnu pravdu, ali i za obezbeđivanje podsticaja za dugoročne investicije koje su neophodne da bi se zaštitilo zemljište, biodiverzitet i usluge ekosistema.

Agroekologiju najbolje podržavaju odgovorni upravljački mehanizmi na različitim nivoima. Brojne zemlje su već razvile nacionalno zakonodavstvo, politike i programe kojima se nagrađuje poljoprivredno upravljanje koje unapređuje biodiverzitet i pružanje usluga ekosistema. Upravljanje na nivou teritorije, pejzaža i zajednice, kao što su tradicionalni i običajni modeli upravljanja, takođe je izuzetno važno za negovanje saradnje između relevantnih subjekata, maksimiziranje sinergija i istovremeno smanjivanje ili kontrolisanje kompromisa.⁷

“

Koristan srođan termin je upravljanje pejzažima, koji se može definisati kao pravila i procesi za donošenje odluka koje utiču na pejzaž i „tiču se institucionalnih aranžmana, procesa odlučivanja, instrumenata politike i osnovnih vrednosti u sistemu na osnovu kojih različiti akteri ostvaruju svoje interese u održivoj proizvodnji hrane, očuvanju biodiverziteta i usluga ekosistema i sigurnosti sredstava za život u multifunkcionalnim pejzažima. Kao takvo, upravljanje pejzažima se odnosi na kombinaciju procesa odlučivanja od strane državnih i nedržavnih aktera koji zajedno oblikuju

⁶ FAO, <http://www.fao.org/policy-support/governance/en/>

⁷ FAO, 10 elemenata agroekologije

svakodnevne praktične radnje upravljanja. Ono naglašava načela kao što su dijalog, pregovori i potreba balansiranja ciljeva vezanih za poljoprivrednu, očuvanje, sredstva za život i klimu.

Organizacije civilnog društva (OCD) mogu da učine da upravljanje pejzažima bude inkluzivnije i održivije, između ostalog, izgradnjom kapaciteta lokalnih relevantnih subjekata kako bi se zauzeli za svoja prava i učestvovali u procesima odlučivanja, lobirali za politike u cilju promocije inkluzije i održivosti, olakšavali procese koji uključuju više strana i igrali ulogu kontrolora.”⁸

Pristup inkluzivnog i integrisanog upravljanja obuhvata sve grupe relevantnih subjekata prisutnih u pejzažu tako što ih uključuje u procese odlučivanja radi planiranja promena u tom pejzažu. Svrha participativnog upravljanja je da aktivno angažuje sve relevantne subjekte u svim diskusijama kako bi zajedno doneli odluke koje utiču na njih, s težnjom da se uključe raznoliki glasovi i da se mobilisu za zajednički cilj, dajući jednaku priliku za učešće onima koji imaju manje moći kako bi mogli smisleno da se angažuju u čitavom procesu.

U tu svrhu, procesi angažovanja više relevantnih subjekata koriste se da bi se osigurala participativna pravičnost, transparentnost i odgovornost i da bi se razvila partnerstva i poverenje između više relevantnih subjekata, uključujući nosioce tradicionalnog i lokalnog znanja. Oni obezbeđuju prostor za dostizanje međusobno prihvatljivih rešenja koja su dobra za sve. Osmišljavanje inkluzivnog i participativnog procesa povećava osećaj vlasništva nad njegovim rezultatima što dovodi do veće održivosti tih rezultata do kojih se došlo kroz opštu saglasnost. Obezbeđivanjem mehanizama za konsultacije i povratne informacije, procesi i partnerstva s više relevantnih subjekata doprinose boljem praćenju, evaluaciji i odgovornosti za politiku i ostale odluke vezane za pejzaže, što zauzvrat dovodi do boljeg upravljanja teritorijom.⁹

U okviru projekta ECOVINEGOALS, za započinjanje transformacije intenzivnih vinogradarskih pejzaža ka agroekološkim načinima proizvodnje uz istovremeno promovisanje harmoničnog i uravnoteženog odnosa između vinograda i pratećih multifunkcionalnih pejzaža i prirodnih staništa predviđen je proces participativnog upravljanja. **Agroekološka tranzicija** podrazumeva dugoročni proces usvajanja rešenja prilagođenih izazovima konkretnog konteksta različitih vinogradarskih pejzaža kroz akcije više relevantnih subjekata ka zajednički utvrđenim ciljevima i zajedničkom izazovu poštovanja životne sredine, ekonomске i društvene ravnoteže na datoj teritoriji i u datoj kulturi.

Prateći zajedničku metodologiju zasnovanu na **backcasting-u**, partneri na projektu su sproveli pilot proces participativnog upravljanja za iniciranje agroekološke tranzicije u izabranim vinogradarskim pejzažima, što je dovelo do pripreme sedam lokalnih akcionih planova (kratko opisani u Poglavlju 6.2). Ocenjeni upravljački modeli, alatke, smernice i lekcije naučene iz pilota omogućile su prikupljanje ključnih ulaznih podataka za agroekološku tranziciju vinogradarskih pejzaža širom programske oblasti ADRION, pod vođstvom projektne mreže AVINE.

⁸ Kusters et al., Inclusive Landscape Governance for Sustainable Development: Assessment Methodology and Lessons for Civil Society Organizations. Land 2020, 9, 128., 2020

⁹ UNDP, Multi-Stakeholder Engagement Processes. A Capacity Development Resource, 2006

3. ŠIRENJE PROCESA AGROEKOLOŠKE TRANZICIJE U VINOGRADARSTVU

Agroekologija nudi multifunkcionalne koristi, od unapređenja prinosa i profitabilnosti do poboljšanja biodiverziteta, ublažavanja klimatskih promena i unapređenja pejzaža i ekosistema. Kada su agroekološke prakse prikladno podržane i postoje dobri ekonomski uslovi, one na mnogo načina mogu da daju bolje rezultate od konvencionalnih sistema poljoprivredne proizvodnje.

Agroekološke prakse su najbolji primer prirodnih rešenja za rešavanje klimatske krize, i kroz ublažavanje i kroz prilagođavanje. Prakse poput korišćenja organskog zelenog đubriva, združivanja useva i sadnje stabala ili međa na farmama povećavaju organsku materiju u zemljištu i zauzvrat kapacitet sekvestracije ugljenika.¹⁰ Agroekološke strategije, kao što su diverzifikacija useva, održavanje lokalne genetičke raznovrsnosti, organsko upravljanje zemljištem, ušteda vode i agrošumarstvo npr. takođe mogu da pomognu proizvođačima da se prilagode na klimatske promene.

Intenzifikacija poljoprivrede i pojednostavljinjanje prirode postaju realnost u vinskim regijama u svetu. Sve veće pojednostavljinjanje pejzaža i stvaranje homogenih poljoprivrednih sistema dovode do sve većeg rizika od mogućih gubitaka prinosa zbog biljnih bolesti i štetočina. Takođe mogu biti izgubljene usluge ekosistema poput prirodnog suzbijanja štetočina, oprašivanja i plodnosti zemljišta. Nepredvidivost vremenskih uslova povezana s klimatskim promenama izaziva sve veću nepostojanost prinosa i proizvodnje useva.

Dalje klimatske promene, tačnije sve veće zagrevanje i suvoća verovatno će imati brojne uticaje na evropsko vinogradarstvo, uglavnom opisane kao dodatne promene u fenološkim fazama vinove loze, narušena ravnoteža vinove loze i grožđa, ranija berba, kratka sezona rasta, promenjen ukus: veći procenat alkohola / manja kiselost / preslatko, veliki rizik za tipične sorte, smanjeni prinosi grožđa, povećana incidenca određenih štetočina i bolesti. Potencijalno će doći do intenzivnijih vremenskih pojava zbog klimatskih promena, kao što su toplotni talasi, mrazevi, nepredvidive oluje i još opasnije oluje s gradom, koje loše utiču na vinogradarstvo.

Tranzicija potrebna u vinogradarstvu i uopšte u poljoprivredi jeste preći sa ovih homogenih monokultura koje snažno zavise od pesticida, đubriva, goriva i drugih spoljašnjih ulaznih elemenata na sisteme s malom količinom ulaznih elemenata koji se za biološku kontrolu oslanjaju na biodiverzitet. Tranzicija sa degradirajuće poljoprivrede s velikom količinom ulaznih elemenata na održivu poljoprivrednu s malom količinom ulaznih elemenata.

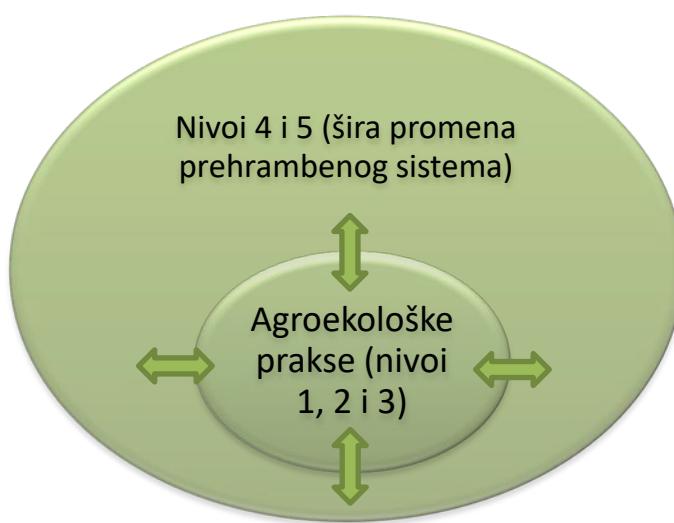
¹⁰ Lin, B. B., Chappell, J., Vandermeer, J., et al. 2011. Effects of industrial agriculture on climate change and the mitigation potential of small-scale agro-ecological farms

Grafikon 1: Karakteristike poljoprivrede budućnosti

U priznavanju multifunkcionalnih koristi agroekologije i potencijala kao paradigme za budućnost hrane, istraživači, kreatori politika i organizacije civilnog društva okupljaju se oko teorije i prakse širenja ovog sistema. Oni razmatraju kako podstaći proizvođače hrane na usvajanje agroekologije i, pored toga, kako agroekologija može da obezbedi okvir za organizaciju i transformaciju čitavih prehrambenih sistema.

Jedan od najčešće korišćenih okvira za formulisanje tranzicija u agroekologiji je pristup u pet nivoa Stivena Glismana.¹¹

Grafikon 2: Sistem 5 nivoa Stiva Glismana¹²

¹¹ Gliessman. S.R., Agroecology: The Ecology of Sustainable Food Systems

¹² Anderson C.R, Bruij J., Chappell M.J., Kiss C., Pimbert M.P., Agroecology Now! Transformations Towards More Just and Sustainable Food Systems, p. 32

Sistem 5 nivoa je koncept agroekološke tranzicije koji pojašnjava da je agroekologija istorijski bila fokusirana na tranziciju na nivou gazdinstva i kroz promene u praksama na gazdinstvu. Poslednjih godina, agroekologija se definiše ponovo u širem obimu i politička agroekologija kao osnova za promenu prehrambenog sistema fokusirana je na nivo 4 i 5¹³.

Nivo 1 podrazumeva upotrebu organskih umesto konvencionalnih ulaznih elemenata (kao što su đubriva, gorivo ili pesticidi) kako bi se postigla efikasnija proizvodnja. Na nivou 2, bez fundamentalne reorganizacije poljoprivrednog sistema, spoljašnji sintetički ulazni elementi se zamenjuju održivijim (kao što su bio-đubriva ili organski proizvodi za suzbijanje štetočina). Istraživači pokazuju da mnoge uspešne agroekološke tranzicije na gazdinstvima počinju jednostavnim praksama fokusiranim na zamenu ulaznih elemenata ili postepenu integraciju koja ima veće koristi, tako da prva dva nivoa bez lokalne ili državne podrške teško da mogu biti transformativna. Na nivou 3, agroekološke prakse (kao što su zdrživanje useva, kompostiranje, mešana obrada) predstavljaju nivo promene jer su sve integrisane kako bi se razvio nameran agroekološki sistem. Ove promene su predviđene na nivou gazdinstva, ali su duboko povezane sa ekonomskom, kulturnom i društvenom dinamikom koja osnažuje mogućnost delovanja proizvođača.

Nivoi 4 i 5 su duboko oblikovani širom društvenom, političkom i ekonomskom dinamikom koja izaziva potencijal za agroekološku tranziciju. Složene integracije između komponenti na gazdinstvu koje je započelo agroekološki redizajn često su moguće uz podršku struktura izvan gazdinstva. Četvrti nivo predstavljaju prehrambeno tržište na teritoriji, recipročne dogovore o radu sa susedima i širi raznoliki pejzaž koji podstiče različite polinatore. Na petom nivou je prisutna podrška kroz politike, pravila, institucije i čak kulturu koja se fokusira na socijalnu pravdu, demokratiju i druge opsežne promene.

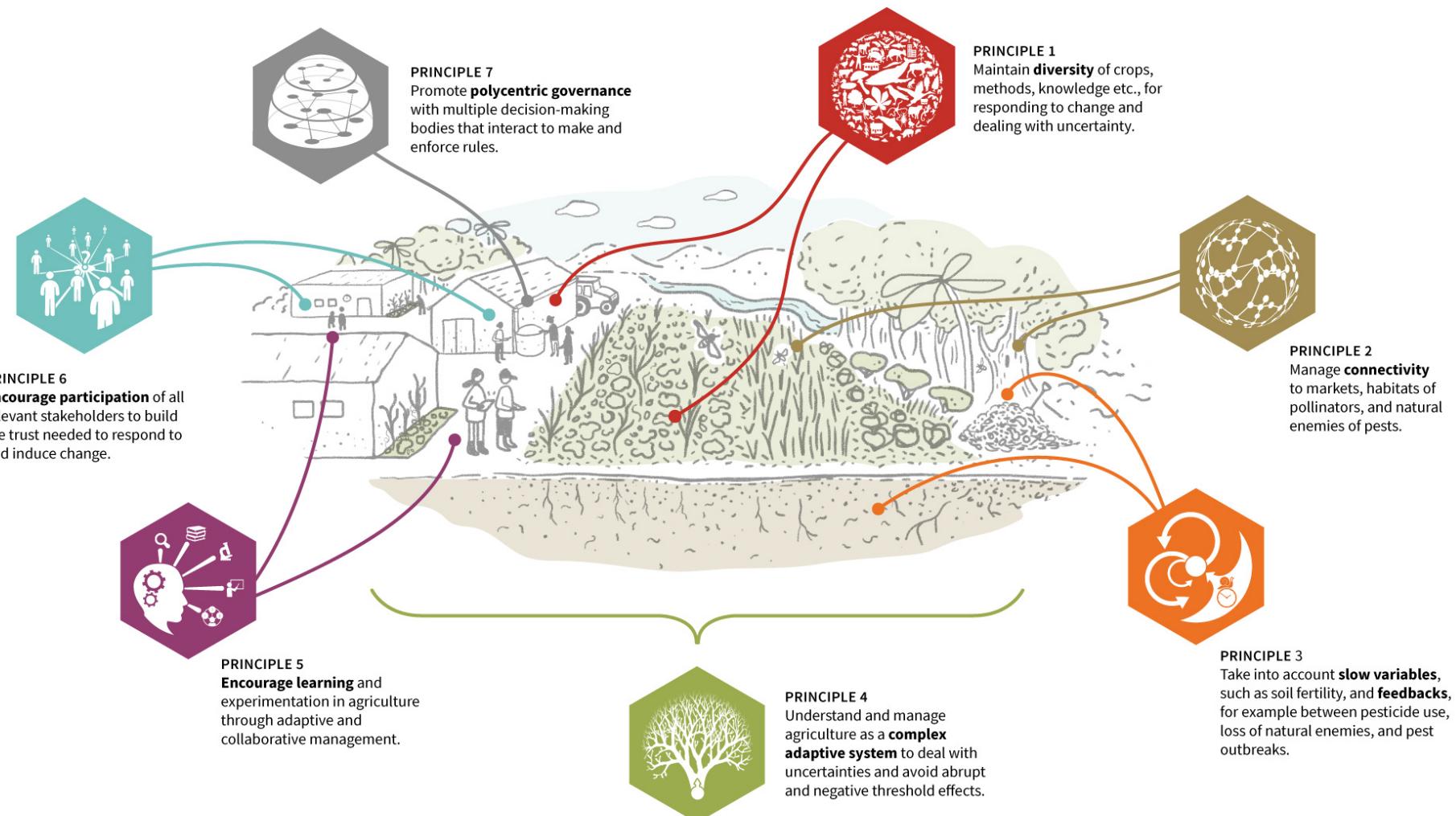
Agroekologija prihvata znanje tradicionalnih nauka i kombinuje ga sa znanjem poljoprivrednika. Ona kreira dijalog mudrosti, kombinaciju modernog i tradicionalnog znanja i iz tog su izvučena načela. Ta univerzalna načela imaju drugačije tehničke i tehnološke forme, različite prakse i dizajn u upravljanju poljoprivrednim sistemima. Participativno istraživanje na poljima farmera se sve više vidi kao korisni agroekološki pristup za prevođenje načela u konkretne tehnološke i upravljačke oblike praktičnog znanja.

Koja su ključna agroekološka načela?

- Poboljšanje reciklaže biomase da bi se optimizovalo razlaganje organske materije i kruženje nutrijenata tokom vremena.
- Obezbeđivanje povoljnih uslova u zemljištu za rast biljaka, upravljanje organskom materijom i poboljšanje biološke aktivnosti zemljišta.
- Minimizacija gubitaka energije, vode, nutrijenata i genetičkih resursa kroz bolje očuvanje i obnovu zemnih i vodnih resursa i agrobiodiverziteta.
- Prekid monokultura kroz diverzifikaciju sistema - diverzifikovati vrste i genetičke resurse u agroekosistemu tokom vremena i na sve većem prostoru, na nivou polja i pejzaža.
- Poboljšanje korisnih bioloških interakcija i sinergija između komponenti agrobiodiverziteta čime se promovišu ključni ekološki procesi i usluge.

¹³ Ibid, p. 32

Slika 3: Agroekološki pristupi prema otpornosti - ilustracija: E. Wikander/Azote

Dokument T3.4.3 – Transnacionalne smernice za podršku procesima agroekološke tranzicije kroz participativno upravljanje

Kada primenimo agroekološka načela kroz prakse (lokalno prilagođene), utičemo na procese koji su suštinski za funkcionisanje ekosistema (kao što je akumulacija organske materije, kruženje nutrijenata, biotička regulacija štetočina, konzervacija vode) i koji vode ka boljem zdravlju biljaka, većoj plodnosti zemljišta, većoj ukupnoj produktivnosti i boljoj otpornosti agroekosistema.

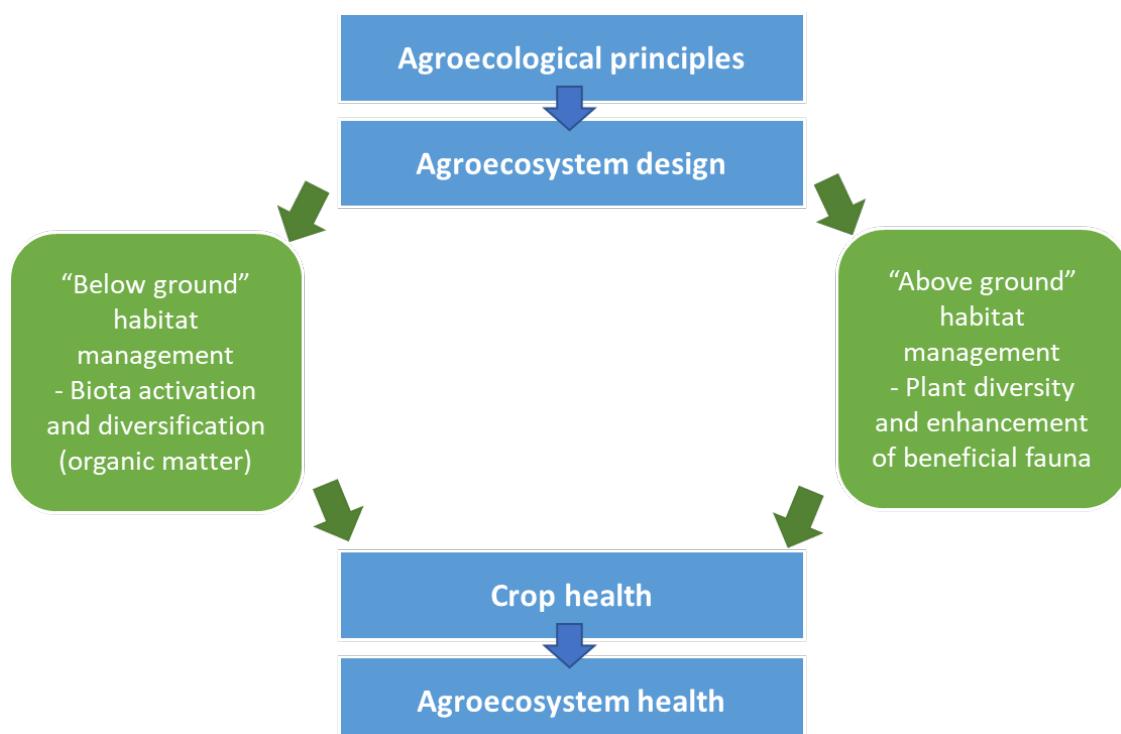
Slika 4: Agroekološka načela za konverziju poljoprivrednih sistema

U slučaju vinogradarstva, izazov je upravljanje agroekosistemima veće raznolikosti i otpornosti, počevši od tradicionalnih sistema. Posebno u proizvodnji grožđa postoje tradicije stare hiljadama godina. Npr. u Italiji je bilo uobičajeno kombinovati vinovu lozu sa maslinjacima i međurednim travnjacima za ovce. Agroekologija je pristup koji je duboko ukorenjen u ekološkom pristupu tradicionalne poljoprivrede. Zasnovana je na skupu znanja i praksi koje su razvili ratari tokom vekova eksperimentisanja. Agroekološki pristup karakteriše raznolikost, sinergizam, reciklaža, efikasnost i integracija svojstveni tradicionalnim sistemima obrade.

Počevši od tradicionalnih agroekosistema, iz njihovih različitih svojstava se može naučiti kako se upravlja diverzitetom i koji su faktori koji ih čine otpornim. Zatim se mogu koristiti i elementi savremene nauke i primeniti na okvir agroekološke konverzije u dva stupa:

1. Upravljanje „podzemnim“ staništem - poboljšanje organske materije, unapređenje strukture zemljišta i povećanje biološke aktivnosti zemljišta (npr. 1% povećanja organske materije može da dovede do podizanja kapaciteta zemljišta da zadrži vodu za čak 12 l/m²).
2. Upravljanje „nadzemnim“ staništem - modifikacija staništa prekidom monokulture i povećanjem diverzifikacije sistema da bi se npr. poboljšala korisna fauna koja će pomoći u kontroli štetočina u vinogradima.

Ova dva stuba agroekološke konverzije su ključna za zdravlje useva i posledično zdravlje čitavog agroekosistema.

Grafikon 3: Stubovi zdravlja agroekosistema (pripremio autor)

Prakse za očuvanje ili poboljšanje biodiverziteta u vinogradima:

- Sadnja pokrovnih useva, uključujući cvetajuće biljke.
- Sadnja ostrva vegetacije/staništa u vinogradima i oko njih.
- Koridori koji povezuju useve sa divljim staništima.
- Očuvanje biljaka i stabala u okruženju.
- Izgradnja struktura i privlačenje korisnih ptica (grabljivica).
- Korišćenje komposta (ili drugih organskih dodataka za zemljište) da bi se poboljšali mikroorganizmi u zemljištu.
- Uvođenje životinja za ispašu u vinograde (npr. ovce).
- Povećanje raznolikosti useva pomoću različitih sorti grožđa.
- Integriranje drugih profitabilnih useva.

Hetegorenost pejzaža je važan pristup za povećanje raznolikosti i otpornosti vinograda. Međe i koridori se mogu koristiti za privlačenje korisnih insekata iz okruženja i ostrva-staništa. Oni su zapravo često svojstvo pejzaža u zdravim agroekosistemima s velikim nivoima biodiverziteta, usluga ekosistema i otpornosti na klimatske promene.

Unutar vinograda, biodiverzitet se postiže kroz sadnju:

- Mešavine leguminoza - fiksiraju azot i povećavaju plodnost (bob, detelina...)
- Mešavine žitarica - povećavaju organsku materiju i čuvaju zemljište (raž, ovas...)
- Pokrovnih useva - mešavine žitarica i leguminoza (dvostruka svrha)

Cvetajuće vrste privlače korisne insekte (medeni cvet, mak, crvena detelina...). *Ključna strategija za održivo vinogradarstvo je poboljšanje biodiverziteta na nivou pejzaža i njive kroz upotrebu pokrovnih useva, koridora i raznih staništa.*

Glavni pristup u ekološkom suzbijanju štetočina jeste povećanje raznolikosti i složenosti agroekosistema kao osnove za uspostavljanje korisnih interakcija koje pomažu u kontroli populacije štetočina. Raznolikim i složenim vinogradima je možda teže upravljati, ali kada se dobro primeni, upravljanje staništima dovodi do utvrđivanja željene vrste biljnog biodiverziteta i jedinstvene ekološke infrastrukture potrebne za dobijanje optimalne prirodne raznolikosti i obilja.

Napredak ka održivosti zahteva promene i unapređenja u upravljanju vinogradima. Sa svakim korakom unapređenja, ulazni elementi se postepeno smanjuju, dok se povećavaju efikasnost korišćenja vode (padavine + navodnjavanje), otpornost i održivost u vinogradu. Mnoge ove agroekološke prakse se mogu kombinovati u sredozemnim vinogradima kroz holističke pristupe, kao što su organska ili biodinamička poljoprivreda, ali je potrebno više istraživanja.

Glavni ciljevi ovih agroekoloških pristupa su:

- održati/unaprediti plodnost zemljišta,
- proizvesti zdrave biljke koje su otporne na bolesti i štetočine,
- povećati agrobiodiverzitet i
- proizvesti hranu najvećeg mogućeg kvaliteta.

Agroekološke prakse koje smanjuju zavisnost sistema gajenja od sintetičkih ulaznih elemenata su brojne i raznolike, a tranzicija ka agroekološkim sistemima može biti postepena ili brza.

Ključna agroekološka načela su:

- Poboljšati reciklažu biomase i prekinuti monokulture kroz diverzifikaciju sistema.
- Obezbediti povoljne uslove u zemljištu kroz upravljanje organskom materijom i biološkom aktivnošću zemljišta.
- Poboljšati korisne biološke interakcije između komponenti agrobiodiverziteta.

Agroekološke prakse u vinogradima i vinogradarskim pejzažima (ECOVINEGOALS otvorena lista):

- Agrošumarstvo u vinogradu
- Bio-okrug
- Sertifikat „Biodiversity friend”
- Bio-stimulansi u vinogradarstvu
- Upravljanje čokotom u vinogradu
- Pokrovni usevi – Cvetajuće vrste
- Održavanje tradicionalnih elemenata vinskog pejzaža - suvozid

- Zeleno đubrivo u vinogradu
- Ručna berba grožđa
- Poljoprivredna područja visoke prirodne vrednosti (HNV)
- Mehaničko suzbijanje korova među redovima u vinogradu
- Održivo navodnjavanje u vinogradu
- Društvena igra za identifikaciju percepcije vrednosti vinogradarstva na osnovu Landscapital
- Ometanje parenja
- Malčiranje
- Participativni garantni sistemi
- Održavanje korišćenja zemljišta
- Ptičja gnezda i skloništa za pčele i insekte polinatore
- Suzbijanje korova plamenom u vinogradima
- Sistem za podršku odlučivanju (DSS) za smanjenje pesticida u vinogradarstvu
- Otporne sorte grožđa
- Socijalno učenje i stvaranje znanje u poljoprivredi
- Praćenje plodnosti zemljišta
- Vinske rute kao promotivne alatke za vinogradarstvo
- Drveni stubovi u vinogradima
- Strategija za plasiranje agroekoloških proizvoda
- Sprečavanje erozije
- Kompostiranje ili malčiranje ostataka zimske rezidbe vinove loze
- Upotreba piljevine (BRF - bois ramea fragmentè)

4. UČEŠĆE I RELACIONO UPRAVLJANJE

O kom god mestu da govorimo (zajednica, grad, zemlja itd.), pravila, prava na pristup i dizajn ekonomskih alatki i mehanizmi odgovornosti za sve uključene aktere utvrđuju se kroz upravljanje. Upravljanje određuje na koji način će se agroekologija podržati dok se širi i kako će se ojačati širom sektora, regionala i zemalja.¹⁴

Upravljanje određuje kako se koristi moć da bi se donele odluke na različitim nivoima u zajednici i ko ima koristi od promena. Oblici upravljanja koji prevladavaju u nekoj oblasti transformacije zavise od kulture, istorije i ravnoteže društvenih sila u određenom kontekstu.

Kada se jasno utvrdi i dobro obrazloži opšta motivacija za usvajanje politike tranzicije ka agroekološkom upravljanju vinogradarskim pejzažima, vreme je razmotriti aktere.

Sledeća pitanja mogu biti korisna:

- Koji akteri mogu da utiču na usvajanje politike?
- Koji akteri su pogodjeni datim problemom i pokušajima da se on reši?
- U kojoj meri su ti akteri sposobni da sami učestvuju u kreiranju politika ili da pozivaju na odgovornost aktere koji kreiraju politike?

Kad treba proceniti koliko su neke smernice politički podržane, prvo treba da razumemo različite zainteresovane strane, ovlašćenja koja one imaju i dinamiku moći između tih strana; što se može definisati kao „**rukovodeće okruženje**“ (engl. *authorizing environment*). Neophodno je proceniti u kojoj meri je politika usklađena (ili ne) sa interesima i podsticajima ovih relevantnih aktera u kontekstu formalnih procesa odlučivanja i šablonu odnosa, saveza, sukoba, koalicija itd. koji čine dati kontekst.

Važno je naći svrhu definisanja važnih zainteresovanih strana uključenih u politiku agroekološke tranzicije vinogradarskih pejzaža i njihovih položaja. Sledеći korak je mapiranje podsticaja za svaku zainteresovanu stranu. Sledеće informacije mogu pomoći da se odgovori na ova pitanja: Šta je važno ovoj zainteresovanoj strani? Zašto joj ova politika može biti važna? Da bi se u potpunosti razumeli podsticaji političkih aktera, treba razmotriti politički sistem i procese u koje je ta politika ugrađena. Polje komparativne politike i institucionalne teorije napravilo je klasifikacije koje daju strukturu za promišljanje o tome kako vlast utiče na to ko drži moć i kako je ti ljudi daju kreatorima politika (proveriti lokalni kontekst).

Sledeći korak je mapiranje svih odnosa između zainteresovanih strana. Ti odnosi mogu biti mehanizmi odgovornosti ili kanali kroz koje bi promena politike uticala na aktera. Ove mape odnosa su alatka kojom se pojašnjava koje zainteresovane strane su najvažnije da bi se osigurao uspeh politike i u kakvim su oni međusobnim odnosima.

Kada se prikupe sve informacije, važno je proceniti da li postoji dovoljno podrške za usvajanje politike agroekološke tranzicije vinogradarskih pejzaža i koje koalicije treba uspostavljati da bi se to desilo. Retko kad je to jednostavan odgovor da ili ne, a često podrazumeva da treba proceniti da li je uključivanje različitih zainteresovanih strana celishodno, kao i kreiranje strategije za takvo postupanje.

¹⁴ Anderson C.R, Bruij J., Chappell M.J., Kiss C., Pimbert M.P., Agroecology Now! Transformations Towards More Just and Sustainable Food Systems, p. 155

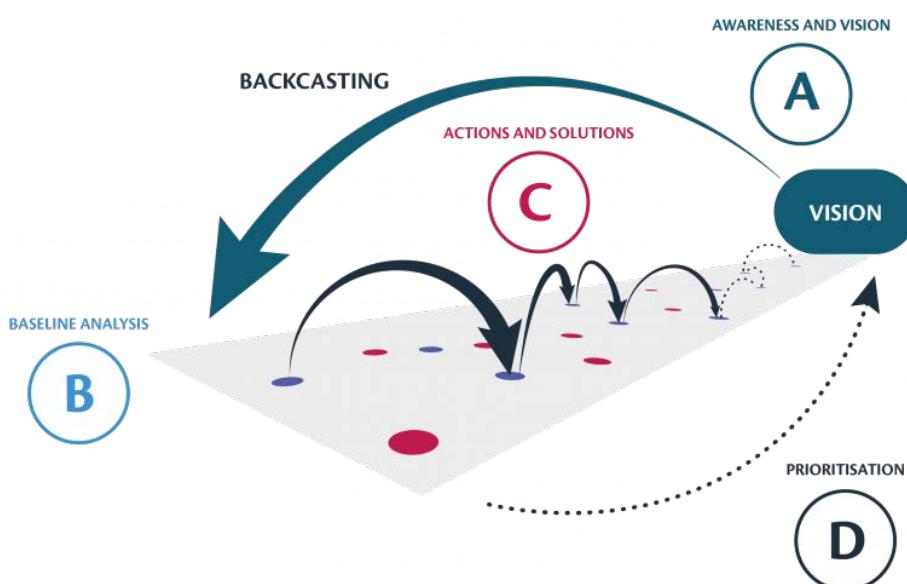
5. METOD - BACKCASTING

5.1 Pregled metode backcasting

U okviru projekta ECOVINEGOALS, predviđeno je da realizacija participativnih backcasting putanja u vinogradarskim područjima izabranim za studije slučaja poveća kapacitet tako da javnost i privatni donosioci odluka dele agroekološko upravljanje teritorijom.

U poređenju sa tehnikama predviđanja koje su orijentisane unapred, prognoziranje unazad (backcasting) je orijentisano na ciljeve, što znači da se ne fokusira na pasivno predviđanje verovatnih budućih scenarija, već na to kako se aktivno može osmisliti i kreirati željena budućnost. Sprovedi ovo u okviru participativnog upravljanja znači osnažiti zajednice da aktivno učestvuju u osmišljavanju i kreiranju zajedničke budućnosti tj. da povežu viziju sa konkretnim kratkoročnim prioritetima za akciju i odgovornostima.

Planiranje unazad ili backcasting počinje tamo gde želite da stignete (vizija), a zatim pita šta treba uraditi da bi se dostigao taj cilj u budućnosti tj. koje akcije i politike treba primeniti. Backcasting je ključni participativni proces (1) za identifikovanje ključnih procesa, struktura i kultura koje treba promeniti i (2) za dobijanje informacija potrebnih za izradu akcionog plana, a u izradu i realizaciju tog plana su uključeni učesnici.

Slika 5: Ilustrovani backcasting¹⁵

5.2 ECOVINEGOALS backcasting metodologija

Sledeći backcasting metod razvila je organizacija Agenda 21 i on je isprobana u Autonomnoj provinciji Trento u okviru T 1.2. Metodološki pristup je inspirisan evropskom radionicom za scenarije podizanja svesti (European Awareness Scenario Workshop - EASW).

EASW, inicijativa EU programa INNOVATION koji je pokrenut 1994. ima za cilj da ispita nove akcije i društvene eksperimente za promociju evropskog okruženja povoljnog za inovacije.

Inicijativa EASW se fokusira na dva polja delovanja:

¹⁵ Izvor: <https://dpmc.govt.nz/our-programmes/policy-project/policy-methods-toolbox/futures-thinking/backcasting>

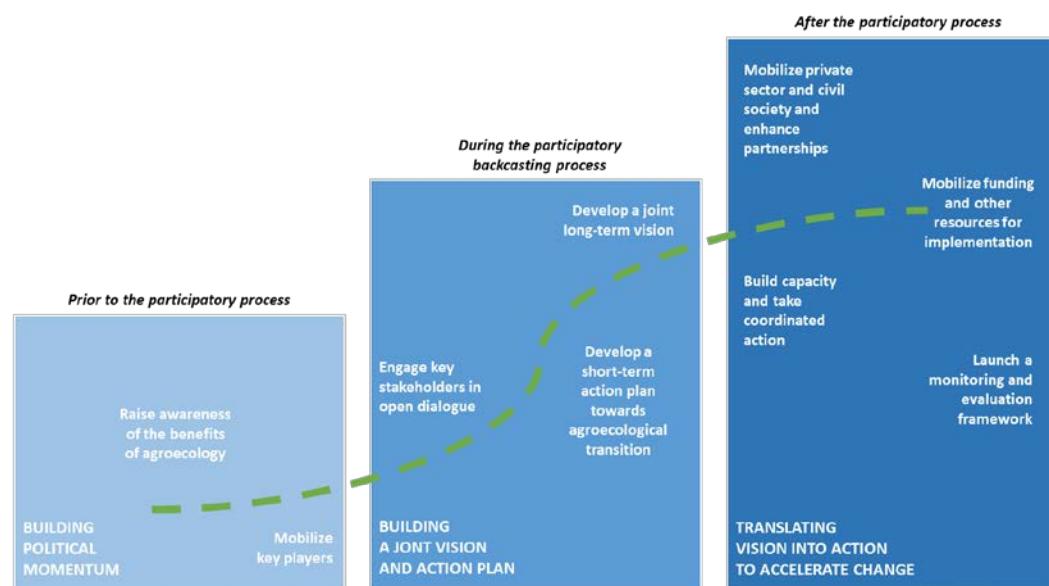
- Procena prenosivosti dobrih praksi između različitih kulturnih i političkih konteksta, uključujući identifikaciju uslova za uspeh;
- Identifikacija i dalji razvoj instrumenata i alatki za podršku procesima prenosa praktičnog znanja.”¹⁶

Za projekat ECOVINEGOALS izabrana je backcasting metodologija da bi se okupile prave i važne zainteresovane strane, donosioci odluka i kreatori politika koji imaju kapacitet da podrže agroekološku tranziciju u pilot područjima. Participativne putanje omogućavaju rešenje sukoba u korišćenju teritorija kroz identifikaciju rešenja koja su zajednička za zainteresovane strane.

ECOVINEGOALS radionice za participativni backcasting pratile su opštu strukturu aktivnosti kako je navedeno ovde:

- participativna aktivnost br. 1: Mapiranje u zajednici/Photovoice;
- participativna aktivnost br. 2: Ideje za budućnost (*Future Search*);
- participativna aktivnost br. 3: Riznica ideja (*Ideas Factory*);
- participativna aktivnost br. 4: Forum za diskusiju (*World cafe*);
- participativna aktivnost br. 5: Ulažite u svoju agroekološku tranziciju.

Pre participativnih backcasting radionica sprovedena je obuka za facilitatore gde su dobili „Priručnik za participativno upravljanje za agroekološku tranziciju” sa šablonima koje je pripremila Agenda21, a u partnerskim pilot područjima je svaku sesiju/aktivnost vodio izabrani facilitator. Svaki facilitator je u saradnji sa odgovarajućim ECOVINEGOALS partnerom osmislio participativni proces planiranja prema očekivanim rezultatima iz lokalnog akcionog plana i specifičnom kontekstu date teritorije.

Grafikon 4: Backcasting proces za participativnu agroekološku tranziciju (pripremio autor)

¹⁶ EC, European Awareness Scenario Workshops, <https://cordis.europa.eu/article/id/8356-european-awareness-scenario-workshops>

6. PARTICIPATIVNI BACKCASTING PROCES

6.1 Kontekstualni faktori

Politički kontekst/okvir

Upravljački okviri na više nivoa zahtevaju horizontalno/vertikalno usklađivanje i koherentnost politike u globalnim/nacionalnim/lokalnim ciljevima i razvojnim prioritetima.

Važni kontekstualni faktori:

- Svrha procesa.
- Geografski obim i fokus.
- Zakonodavni kontekst i kontekst nadležnosti (npr. relevantne veze sa telima koja kreiraju politiku).
- Vremenski rok i proces za odlučivanje.
- Kulturni, politički i institucionalni faktori koji utiču na sve navedeno.

Da bi se razumeo kontekst zakonodavstva, nadležnosti i društva, korisno je dati pregled šireg političkog okvira. Za početak, procena relevantnih međunarodnih pravnih instrumenata može dati opšti normativni okvir za predloge na nacionalnom i lokalnom nivou.

6.1.1 Globalni/međunarodni pravni režimi

1. Pariski sporazum / Okvirna konvencija Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama (UNFCCC)

- UNFCCC je međunarodni sporazum o zaštiti životne sredine čiji cilj je smanjenje koncentracije gasova s efektom staklene bašte (GHG) u atmosferi da bi se sprečile opasne antropogeničke klimatske promene. Pariski sporazum je odobrilo 196 država na 21. Konferenciji strana (COP) UNFCCC s ciljem da se globalni porast temperature drži daleko ispod 2 °C u odnosu na nivoe pre industrijske revolucije; po mogućству na 1,5 °C, čime bi se znatno smanjili rizici i dugoročni uticaji klimatskih promena. Sve zemlje određuju nacionalno određene doprinose (NDC) za petogodišnji period.

2. Konvencija o biološkoj raznovrsnosti (CBD)

- Konvencija je usvojena 1992. kao multilateralni pravno obavezujući ugovor s ciljevima očuvanja biodiverziteta, osiguravanja njegove održive upotrebe i ravnopravne raspodele koristi genetičkih resursa. Strateški plan za biodiverzitet je dogovoren 2010. i uključuje 20 „Aiči ciljeva očuvanja biodiverziteta“. Sporazumi koji ga prate su Kartagenski protokol o biološkoj bezbednosti i Protokol iz Nagoje o pristupu genetičkim resursima i pravednoj i jednakoj raspodeli koristi koje proističu iz njihovog korišćenja.

3. Međunarodni sporazum o biljnim genetičkim resursima za hranu i poljoprivredu i Međunarodna konvencija o zaštiti novih biljnih sorti (ITPGRFA)

- ITPGRFA uvodi globalni sistem koji poljoprivrednicima, oplemenjivačima i naučnicima odobrava pristup biljnim genetičkim materijalima dok obezbeđuje pravednu raspodelu koristi njihovog korišćenja sa zemljama porekla.

4. Konvencije o upravljanju hemikalijama

- Bazelska konvencija o kontroli prekograničnog kretanja opasnog otpada i njegovog odlaganja.
- Roterdamska konvencija o postupku davanja saglasnosti na osnovu prethodnog obaveštenja za određene opasne hemikalije i pesticide u međunarodnoj trgovini.
- Stokholmska konvencija o dugotrajnim organskim zagađujućim supstancama.

Ugradnja elemenata agroekologije u nacionalno određene doprinose (NDC)

- Agroekologija se sve više posmatra kao pristup sa znatnim potencijalom da ublaži klimatske promene kao i da omogući prilagođavanje na te promene. Trenutno, 12,5% zemalja izričito pominje agroekologiju u svojim NDC (17 od 136), a mnoge druge uključuju održive poljoprivredne prakse i načela bez konkretnog imenovanja agroekologije.
- Brojni dokazi¹⁷ pokazuju da agroekologija potpomaže otpornost na klimatske promene kroz povećan kapacitet prilagođavanja i propratne koristi ublažavanja, kao i da povećava biodiverzitet, poboljšava zdravlje zemljišta i podržava zajedničko stvaranje i deljenje znanja i tradicija.
- Preporuke iz nedavne studije¹⁸ obuhvataju: podršku agroekologiji kao strategiji za prilagođavanje na klimatske promene; promovisanje dijaloga između više zainteresovanih strana, kao i procesa participativnog upravljanja i razvoja politike; isticanje sistemskog pristupa agroekologije za kapitalizaciju njenih transformativnih mogućnosti jačanja otpornosti; podsticanje zajedničkog stvaranja znanja; iskorišćavanje budućih revizija NDC kako bi se agroekologija uključila u naredne NDC cikluse.
- Pored 17 zemalja koje izričito navode agroekologiju, mnoge druge upućuju na neke elemente agroekologije. Najviše se naglašavaju elementi proizvodnje (raznovrsnost, sinergija, efikasnost, reciklaža, otpornost) u poređenju sa društveno-ekonomskom i političkom dimenzijom agroekologije (zajedničko stvaranje i deljenje znanja, ljudske i društvene vrednosti, prehrambena kultura i tradicija, odgovorno upravljanje, cirkularna i solidarna ekonomija) koje se načelno zapostavljaju.

6.1.2. Neobavezujući međunarodni instrumenti

1. Agenda 2030 Ujedinjenih nacija – 17 Ciljeva održivog razvoja (SDG)

- SDG ciljevi su dogovoreni u okviru UN Agende 2030 i čine ih 17 međusobno povezanih ciljeva koji predstavljaju nacrt za postizanje održive budućnosti za sve. U tabeli 1 ispod prikazano je kako se agroekologija može iskoristiti za ostvarivanje ovih ciljeva.

2. Dobrovoljne smernice o odgovornom upravljanju sticanjem, raspolaganjem i korišćenjem zemljišnih resursa, ribolovnim područjima i šumama u kontekstu nacionalne bezbednosti hrane (VGGT)

- VGGT daju državama funkcionalne smernice o institucionalnim okvirima za obezbeđivanje prava na raspolaganje i podršku održivom upravljanju zemljištem.

3. Dobrovoljne smernice o održivom upravljanju zemljištem (VGSSM)

- VGSSM sadrže preporuke o održivom upravljanju zemljištem (SSM) iz tehničke i političke perspektive, obezbeđujući solidne naučne principe i smernice o praktičnim primenama za ratarstvo, ekstenzivnu poljoprivredu i druge oblike upravljanja prirodnim resursima.

4. Međunarodni kodeks ponašanja za upravljanje pesticidima

- Kodeks ponašanja je razvila Organizacija za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija (FAO) kako bi dala smernice za održivo korišćenje i distribuciju pesticida. U članu 6 utvrđeni su standardi za državne regulatorne okvire o sredstvima za zaštitu bilja, kao kritičke komponente održivih poljoprivrednih sistema.

¹⁷ Leippert, F., Darmaun, M., Bernoux, M., and Mpheshea, M., The potential of agroecology to build climate-resilient livelihoods and food systems, Rome, FAO and Biovision, 2020

¹⁸ Ibid.

Tabela 1: Primena agroekologije za realizaciju ciljeva održivog razvoja

SDG	Značaj agroekologije	SDG	Značaj agroekologije
1 NO POVERTY 	Agroekološki pristupi podržavaju porodične poljoprivrednike i male zemljoradnike u snižavanju troškova proizvodnje, što dovodi do stabilnijih sredstava za život, smanjenih rizika, ekonomске sigurnosti i otpornosti.	2 ZERO HUNGER 	Agroekološki proizvodni sistemi optimizuju koristi ekosistema kao što su zdravlje zemljišta, opršivanje i suzbijanje štetočina čime se i čuva biodiverzitet i osigurava produktivnost.
3 GOOD HEALTH AND WELL-BEING 	Iskorišćavanjem bioloških procesa u poljoprivredi i smanjenjem upotrebe hemijskih ulaznih elemenata, agroekološke prakse se mogu koristiti kao zaštitne mere za zdravlje i ljudi i planete.	4 QUALITY EDUCATION 	Agroekologija kao nauka zasniva se na urođenom znanju poljoprivrednika koje je ukorenjeno u kontekstu i „osećaju za mesto“ ili <i>terroir</i> , unapređenom uvidima savremene nauke.
5 GENDER EQUALITY 	Agroekologija ima potencijal da unapredi prava žena i kroz inkluziju u participativne procese kako bi se žene prepoznale i osnažile kao centralni akteri u poljoprivredi i ruralnim ekonomijama.	6 CLEAN WATER AND SANITATION 	Agroekologija promoviše efikasno korišćenje vode, unapređuje zadržavanje vode u zemljištu, ceni lokalno prilagođene useve koji zahtevaju manje navodnjavanja i sprečava zagađenje podzemnih voda.
7 AFFORDABLE AND CLEAN ENERGY 	Agroekologija podrazumeva integrisani pristup proizvodnji koji koristi lokalno dostupnu energiju za postizanje ekonomičnih, ekoloških i socijalno održivih prehrambenih sistema.	8 DECENT WORK AND ECONOMIC GROWTH 	Ključne karakteristike agroekološkog pristupa su osiguravanje prikladnih prilika za ruralno zapošljavanje i sredstava za život poljoprivrednika. Otpornost agroekološke obrade pomaže u očuvanju poslova.
9 INDUSTRY, INNOVATION AND INFRASTRUCTURE 	Agroekologija promoviše inovacije u raznolikim prehrambenim sistemima kroz negovanje saradnje između svih aktera, posebno poljoprivrednika i istraživača radi deljenja i sticanja novog znanja.	10 REDUCED INEQUALITIES 	Agroekologija promoviše jednakе prilike, pouzdana partnerstva, deljenje tradicionalnog znanja i zajedničko delovanje ka inkluzivnim i održivim lokalnim zajednicama.
11 SUSTAINABLE CITIES AND COMMUNITIES 	Uravnotežen teritorijalni razvoj je ključna karakteristika agroekološkog pristupa, što dovodi do održivih pejzaža koji daju višestruke koristi za ruralna i urbana područja.	12 RESPONSIBLE CONSUMPTION AND PRODUCTION 	Agroekologija je glavni stub održivih prehrambenih sistema. Ona promoviše proizvodnju koja se zasniva na lokalnom i tradicionalnom znanju s kratkim lancima vrednosti, što dovodi do ishrane visokog kvaliteta.
13 CLIMATE ACTION 	Agroekološke prakse mogu da podstaknu otpornost i ublaže klimatske promene kroz smanjenje emisija GHG, skladištenje ugljenika u zemljištu i promovisanje integrisanih proizvodnih sistema.	14 LIFE BELOW WATER 	Agroekološki pristup se vidi u Ekosistemskom pristupu upravljanju ribarstvom (EAF) i akvakulturom (EAA), što osigurava integrisani pristup bezbednim i uravnoteženim vodenim sistemima.
15 LIFE ON LAND 	Agroekologija se može iskoristiti za očuvanje biodiverziteta, obnovu pejzaža i širenje usluga ekosistema izvan poljoprivrednog sektora.	16 PEACE, JUSTICE AND STRONG INSTITUTIONS 	Agroekologija podržava procese odgovornog i participativnog upravljanja, predstavljanje zajednice i inkluzivne organizacije proizvođača na svim nivoima, solidarnost i deljenje znanja.

 17 PARTNERSHIPS FOR THE GOALS	<p>Ključna svojstva produktivnih, pravednih, otpornih i uravnoteženih agroekoloških ekosistema su saradnja, zajedničko stvaranje i pouzdana partnerstva između lokalnih relevantnih subjekata u prehrambenom sistemu.</p>	
<i>Prilagođeno iz FAO, Scaling up Agroecology Initiative. Transforming food and agricultural systems in support of the SDGs, 2018 & FAO's Work on Agroecology. A pathway to achieving the SDGs, 2018</i>		

6.1.3. Pravni okvir Evropske unije

Evropski zeleni plan je nova strategija rasta Evropske unije s ciljem tranzicije na zelenu industriju kako bi se poboljšala efikasna upotreba resursa prelaskom na čistu, cirkularnu ekonomiju i povratio biodiverzitet. U tabeli 2 ispod, navedene su ključne EU strategije i ciljevi posle 2020. i povezani su sa 10 elemenata agroekologije FAO. Na nacionalnim nivoima se trenutno pregovara o Zajedničkoj poljoprivrednoj politici EU za 2027. i sastavljaju se strateški planovi za ZPP. Nov fokus na širi ekosistem koji se vidi u tri od devet ciljeva – klimatska akcija, briga o životnoj sredini i očuvanje pejzaža i biodiverziteta – pokazuje potencijal nove ZPP da bude instrument agroekološke tranzicije.

Svrha 10 elemenata agroekologije jeste da agroekologija postane operativna. FAO je kategorizovao međuzavisne elemente u tri grupe.

Karakteristike agroekoloških sistema, osnovne prakse i inovativni pristupi

1. Diverzitet;
2. Zajedničko stvaranje i deljenje znanja;
3. Sinergija;
4. Efikasnost;
5. Reciklaža;
6. Otpornost;

Kontekstualne funkcije

7. Ljudske i društvene vrednosti;
8. Kultura i prehrambene tradicije;

Povoljno okruženje

9. Odgovorno upravljanje;
10. Cirkularna i solidarna ekonomija

U tabeli ispod dat je inidikativni pregled mogućih sinergija između ključnih EU strategija i ciljeva i 10 elemenata agroekologije.

Tabela 2: Sinergija između pravnog okvira EU i 10 elemenata agroekologije FAO

Strategije i glavna usmerenja	Glavni ciljevi	10 elemenata agroekologije									
		DIVERZITET	ZAJEDNIČKO STVARANJE I DELJENJE ZNANJA	SINERGIJA	EFIKASNOST	RECIKLAŽA	OTPORNOST	LIJUŠKE I DRUŠTVENE VREDNOSTI	KULTURA I PREHRAMBENE TRADICIJE	ODGOVORNOST UPRAVLJANJE	CIRKULARNA I SOLIDARNA EKONOMIJA
„Od farme do viljuške“											
Osiguranje održive proizvodnje hrane	Smanjiti za 50% sveukupnu upotrebu i rizik od sintetičkih hemijskih pesticida i upotrebu opasnijih pesticida za 50% do 2030.	*		*	***	***	***			*	*
	Smanjiti gubitak nutrijenata za najmanje 50% istovremeno sprečavajući smanjenje plodnosti zemljišta. Time će se upotreba đubriva smanjiti za najmanje 20% do 2030.	*		*	***	***	***			*	*
	Smanjiti prodaju antimikrobnih lekova za životinje i vodene organizme za 50% do 2030.			*	***	***	***			*	*
	Najmanje 25% poljoprivrednog zemljišta u EU se koristi za organsku poljoprivredu do 2030.	**		*	***	**	***	*	*	*	*
	Promovisati održive poljoprivredne prakse, uključujući kroz bolje vođenje računa o održivosti.		**	*	*	***	***	**	**	**	***
	Promovisati raznolike sorte semena.	***		*		***	***	**	***	*	***
	Poboljšana dobrobit životinja.					***	***	**	***	*	*
Osiguravanje prehrambene sigurnosti	Rešavanje problema sa zdravljem biljaka.				***	***					
	Povećati održivost proizvođača hrane da bi se povećala njihova otpornost.	**		**	*	***	***	***	***	***	***
Stimulisanje održive obrade hrane, veleprodaje, maloprodaje, gostoprstva i praksi prehrambenih	Unaprediti plasiranje održivih namirnica i pića.			*		*	*	***	***	**	**
	Promovisati održive i društveno odgovorne metode proizvodnje i cirkularne poslovne modele u obradi hrane.		**			***	***	***	***	**	***

usluga											
Promovisanje održive konzumacije hrane, olakšavanjem prelaska na zdravu, održivu ishranu	Preokrenuti porast prekomerne težine i gojaznosti širom EU do 2030.	***			**	*	***	***	**	**	
	Unaprediti oznake o hranjivosti i održivosti		*		*	*	***	***	***	***	**
	Unaprediti javne nabavke održive hrane, uključujući ketering		*			*	***	***	***	***	**
Smanjenje gubitka i bacanja hrane	Prepoloviti bacanje hrane po stanovniku na maloprodajnim i potrošačkim nivoima do 2030.			**	***	***	***	***	***	***	***
Omogućavanje tranzicije	Istraživanje, inovacije, tehnologija i investicije.	*	***	*	*	*	*	**	**	**	**
	Savetodavne usluge, deljenje podataka i znanja, veštine.	*	***	*	*	*	*	**	**	**	**
Promovisanje globalne tranzicije	Održiv, zelen i inkluzivan međunarodni razvoj.	*	**	*	*	*	**	***	***	***	***
Strategija za biodiverzitet 2030											
Koherentna mreža zaštićenih oblasti	Strogo zaštititi najmanje trećinu zaštićenih oblasti u EU, uključujući sve preostale šume i prašume.	**			*	**			**	*	
	Zakonski zaštititi najmanje 30% tla EU i integrisati ekološke koridore kao deo prave transevropske mreže prirode.	**			*	**			**	*	
	Delotvorno upravljati svim zaštićenim oblastima, uz definisanje jasnih ciljeva i mera za očuvanje i njihovo odgovarajuće praćenje.	**	**	**	*	**			**	*	
Jačanje pravnog okvira EU za obnovu prirode	Do 2030, obnoviti velike oblasti degradiranih ekosistema bogatih ugljenikom; staništa i vrste ne prikazuju pad u konzervacionim trendovima i statusu; i najmanje 30% dostižu povoljan konzervacioni status ili bar pokazuju pozitivne trendove.	**			**	***	*	*	***	***	
Vraćanje prirode na poljoprivredno zemljište	Podržati i podsticati tranziciju na potpuno održive poljoprivredne prakse.	***	*	**	*	**	***	***	***	***	***

	Smanjiti za 50% sveukupnu upotrebu i rizik od hemijskih pesticida do 2030. i smanjiti za 50% upotrebu opasnijih pesticida do 2030 (F2F).	*	*	***	***	***			*	*
	Najmanje 25% poljoprivrednog zemljišta u EU mora se obrađivati organski do 2030. (F2F).	**	*	***	**	***	*	*	*	*
	Razmotriti povećanu primenu agrošumarstva.	**	*	*	*	**	*	*	**	**
	Preokrenuti smanjenje genetičke raznovrsnosti.	***		*		***	*	*	**	**
	Preokrenuti smanjenje polinatora.	***		*		***			**	**
	Najmanje 10% poljoprivrednog tla ima svojstva veoma raznovrsnog pejzaža.	***	**	*		***			**	**
Povećanje količine šuma i unapređenje njihovog zdravlja i otpornosti	Zasaditi tri milijarde novih stabala u EU, uz puno poštovanje ekoloških načela.	*		*		*			**	**
Rešiti zauzimanje zemljišta i obnoviti ekosisteme zemljišta	Pojačati napore da se zaštiti plodnost zemljišta, smanji erozija i poveća organska materija u zemljištu.	***	***	**	***	***	**	**	**	**
Rešavanje invanzivnih vrsta	Ostvariti 50% smanjenje u broju vrsta na crvenom spisku kojima prete invanzivne vrste	***				**			**	**
Rešenja za generisanje energije koja su dobra za sve	Osigurati održivo korišćenje šumske biomase za generisanje energije.	***		***	**	*	**	**	**	**
Obnova ekosistema kopnenih voda	Vratiti najmanje 25.000 km reka u sloboden tok do 2030.	***			*	**	**	**	*	
Smanjenje zagađenja	Smanjiti gubitak nutrijenata za najmanje 50% istovremeno sprečavajući smanjenje plodnosti zemljišta. Time će se upotreba đubriva smanjiti za najmanje 20% do 2030. (F2F)	*	*	***	***	***			*	*
Merenje integrisanje vrednosti prirode	Masivna merenja osnovnih funkcija biodiverziteta, njegovih usluga, vrednosti i održivog korišćenja.		**	*	**		**	**	***	**
Unapređenje znanja	Izgradnja kapaciteta kao horizontalni cilj.		***	*	*	*	**	***	***	***

veština											
Druge strategije za EU zeleni plan											
Dugoročne vizije za ruralna područja	Zajednička vizija za ruralni razvoj	**	***	***	**	*	**	***	***	***	***
Evropski propis o klimi	Pravno obavezujući cilj nultih emisija gasova s efektom staklene baštne do 2050.			*	**	*	***	**	*	**	**
Akcioni plan za cirkularnu ekonomiju	Reciklaža i cirkularni sistemi.		*	*	**	***	***	**	**	***	***
Propis LULUCF	Pravilo „bez zaduženja“: Države članice moraju da obezbede da emisije iz korišćenja zemljišta budu u potpunosti nadoknađene jednakom količinom uklanjanja CO ₂ iz atmosfere putem akcija u tom sektoru.			*	*	***	***	*	*	**	**
Uredba o podeli napora	Ciljevi smanjene emisije GHG.				**	***	***	**	**	***	
Akcioni plan nultog zagađenja vode, vazduha i zemljišta	Poboljšati kvalitet vazduha (smanjiti smrti za 55%), smanjiti otpad u vodi (50%), kvalitet zemljišta (50% manje pesticida).	*	**	*	*	***	***	**	*	***	***
Hemiska strategija za održivost	Smanjenje štetnih pesticida i veća upotreba održivih hemikalija				*	*	**	**	*	**	**
Nova EU strategija za šume	Delotvorno pošumljavanje, očuvanje i obnova šuma u EU				*	*	**	*		**	**
EU strategija o prilagođavanju klimatskim promenama	Integrirati prilagođavanje u makro-fiskalnu politiku, prirodna rešenja, lokale akcije za prilagođavanje				*	*	***	**	*	***	**
Industrijska strategija za čistu cirkularnu ekonomiju	Konkurentna, klimatski neutralna, digitalna, cirkularna i pravedna industrijska tranzicija				**	***	***	***	**	***	***
8. akcioni plan za životnu sredinu	Ubrzati zelenu tranziciju na pravedan i inkluzivan način				*	**	***	***	**	***	**
Reforme zakonodavstva o otpadu	Smanjiti bacanje hrane				*	***	***	***	***	***	***
Paket čiste energije 2020	20% smanjena emisija GHG (u odnosu na nivoje iz 1990.) 20% energije u EU iz obnovljivih izvora; 20% unapređenje energetske efikasnosti				*	*	**	**	**	***	**

Prilagođeno iz dokumenata Zelenog plana EU i tematskog rada ENRD o evropskom zelenom planu i ruralnim područjima.

Legenda

* Mala sinergija

** Umerena sinergija

*** Značajna sinergija

[na osnovu procene autora]

Većina navedenih EU propisa može se posmatrati kao delimično ili izuzetno sinergična sa agroekološkim pristupom. To se može iskoristiti u procesu osmišljavanja i postavljanja ciljeva za procese participativnog upravljanja u pilot područjima. Takođe se, zajedno sa međunarodnim upravljačkim okvirom, može posmatrati kao vitalni argument za uključivanje agroekologije i njenih praksi u razvojne planove i dokumente na nacionalnom i lokalnom nivou.

Zajednička poljoprivredna politika je ključna za upravljanje tranzicijom prema održivom prehrambenom sistemu i u jačanju napora evropskih poljoprivrednika da doprinesu klimatskim ciljevima EU i zaštite životnu sredinu.

6.2. Tranzicija kao vođeni proces promene

Da bi doprinela održivom razvoju, agroekološka tranzicija se iz dva razloga ne može ograničiti na skup pojedinačnih tranzicija, bez obzira na njihov veliki broj. Prvi je tehničke prirode jer su pejzaži gde se odvijaju agroekološke tranzicije agroekosistema kontinuirani. Tako da kad jedan poljoprivrednik koristi pesticide on može da zagadi čitavu vodomeđu tako da agroekološka sertifikacija bude nemoguća. Drugi razlog je organizacione i institucionalne prirode. Teritorijalni i kolektivni otisak poljoprivrednih aktivnosti, spoljne okolnosti i usluge, funkcionisanje tržišta, upravljanje resursima i ekosistemima i inovativne mreže – sve zajedno prepostavlja koordiniranu akciju zajednice i institucija.

Procesi agroekološke tranzicije su usidreni na teritorijama jer s jedne strane zavise od koordinacije između lokalnih aktera, a s druge od socijalnih i institucionalnih promena koje podržavaju i podstiču učenje i zajedničko stvaranje znanja i inovacija među poljoprivrednicima i u lancu vrednosti poljoprivrednog sektora.

Ključne vrednosti procesa participativnog upravljanja:

- Odgovorno
- Delotvorno
- Transparentno
- Obavezano
- Inkluzivno

Cilj procesa participativnog backcastinga je da se poveća kapacitet za deljenje agroekološkog upravljanja teritorijom između javnosti i privatnih donosilaca odluka. Participativne putanje omogućavaju rešenje sukoba u korišćenju teritorija kroz identifikaciju rešenja koja su zajednička za zainteresovane strane.

Odluka da se javnost angažuje kroz participativni proces je inherentno politička. Bez obzira na to da li je cilj direktni uticaj na politiku, participativne metode su intervencije u društvu. Tako je prva stvar koju treba uraditi postaviti veoma jasne ciljeve takvog projekta.

Važno je tačno proceniti trenutnu političku situaciju vezano za datu temu. Takva vežba može ukazati na relevantnost u smislu trenutka i politike, čime se povećava potencijal za stvaran politički uticaj. U

donjoj tabeli navedeno je deset faktora neophodnih za korišćenje participativnih metoda kako bi se uspešno delovalo na politiku.¹⁹

Faktori uspeha političke uloge participativnih metoda

Društveni kontekst

- Deo javne debate
- Vremenski se podudara sa kreiranjem politike *de facto*
- Društvena relevantnost teme
- Politička kultura otvorena za neformalno učešće

Institucionalna postavka

- Veza sa političkom sferom
- Pouzdanost i ugled organizatora

Karakteristike participativnog procesa

- Precizna definicija cilja (zalaganje za agroekološku tranziciju)
- Pravičan i stručan proces prema viđenju političkih posmatrača (legitimnost)
- Rezultat procesa usmeren na praktičnu primenu
- Uključenost ključnih političkih aktera u proces.²⁰

6.3. Radionice – participativni backcasting

Participativne backcasting putanje su osmišljene da bi se razradili glavni sukobi vezani za korišćenje zemljišta koji se javljaju u pilot područjima i da bi se razumelo zašto je važno da agroekološke prakse prate ciljeve očuvanja i unapređenja pejzaža i staništa. To je bio glavni cilj radionica participativnog backcasting-a sprovedenih u svakom pilot području projekta ECOVINEGOALS.

Grafikon 5: Radionice participativnog backcastinga sprovedene u pilot područjima

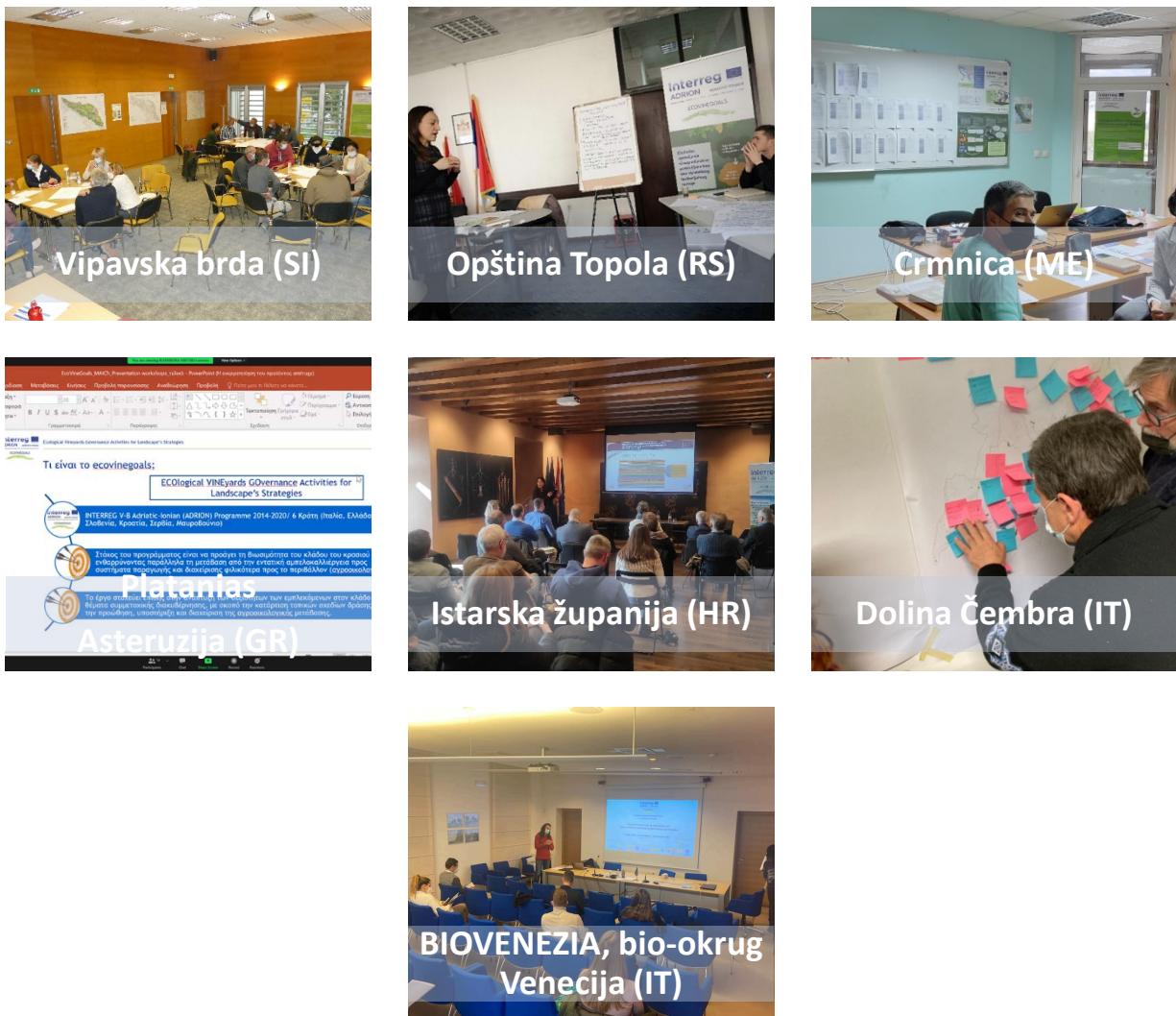
¹⁹ Slocum, N., Participatory Methods Toolkit. A practitioner's manual, UNU-CRIS, 2003

²⁰ Kluver, et.al. 2000. EUROPTA: European Participatory Technology Assessment - Participatory Methods in Technology Assessment and Technology Decision-Making, EUROPTA project, 2000

Obučeni facilitatori za svako pilot područje su stekli veštine i znanje o tome kako da vode i sprovode radionice participativnog backcasting-a. Prateći zajedničku metodologiju zasnovanu na backcasting-u, facilitatori su sa partnerima na projektu sproveli radionice participativnog backcasting-a u svom pilot području gde su pokrenuli proces agroekološke tranzicije izabranog vinogradarskog pejzaža. Takođe, njihov glavni zadatak bio je da podstaknu različite zainteresovane strane na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou da učestvuju u procesu i iznesu svoja mišljenja, ideje i predloge.

Tabela 3: Opis radionica participativnog backcasting-a

Sesije	Participativne aktivnosti	Glavni cilj
1	Mapiranje u zajednici	Metodologija mapiranja u zajednici (ili participativnog mapiranja) kombinuje kartografiju sa participativnim metodama kako bi se predstavilo teritorijalno poznavanje lokalnih zajednica. Participativne mape su planirane oko zajedničkog cilja. Što je veći nivo učešća svih zainteresovanih strana u zajednici, relevantnije su informacije na mapi.
2	Ideje za budućnost (<i>Future Search</i>)	Metodologija ideja za budućnost je interaktivna aktivnost planiranja koja se fokusira na ukidanje granica između različitih i možda sukobljenih interesa i kreiranje saveza i razumevanja o zajedničkim scenarijima za budućnost. Ona predstavlja jezgro backcasting procesa. Nakon definisanja zajedničkog problema, učesnici treba da zamisle budućnost, počevši od analiziranja vremenske linije koja ih je dovela do trenutne situacije. S fokusom na istim cilj, okuplja za istim stolom različite informacije, stručnost, mogućnosti, znanja i privilegije.
3	Riznica ideja (<i>Ideas Factory</i>)	Riznica ideja je participativna aktivnost gde se dolazi do različitih potencijalnih odgovora na zajednički problem ili iskorišćavaju prilike. Što je veći nivo učešća svih zainteresovanih strana u zajednici, lakše je naći saveze i partnerstva kako bi se prevazišle prepreke i pronašla dobra rešenja. Različite ideje zainteresovanih strana različitog porekla i sposobnosti mogu da pomognu da se izrade delotvorni i integrисани akcioni planovi u kojima akcije i projekti mogu da se dopunjaju međusobno.
4	Forum za diskusiju (World cafe)	Metodologija foruma za diskusiju je osmišljena da kreira atmosferu saradnje da bi se razvile konkretnе akcije i inicijative na osnovu više ideja različitih zainteresovanih strana. Forum za diskusiju kombinuje interakcije između zainteresovanih strana i više fokus grupa na različite teme. Naučno, tehničko i zajedničko znanje posvećeni su istom cilju. Što je veća raznolikost zainteresovanih strana (životni put, stručnost, interesovanja i kultura), lakše je definisati konkretne akcije.
5	Ulažite u svoju agroekološku tranziciju (opciona)	SVaki učesnik daje svoj prioritet akcijama uključenim u plan. Ova aktivnost, koja je u poređenju sa ostalim predstavljenim zahteva manje vremena i jednostavnija je, omogućava kreatorima politika odnosno partnerima da razumeju koja je najrelevantnija akcija koju treba preuzeti da bi se ostvarila željena budućnost utvrđena u prvim fazama participativnog procesa. Za potrebe projekta ECOVINEGOALS, metodologija „ulažite u svoju agroekološku tranziciju“ definisala je prioritet sprovođenja ili predložila vremenske rokove za sprovođenje lokalnog akcionog plana.

Grafikon 6: Radionice participativnog backcasting-a sprovedene u pilot područjima projekta ECOVINEGOALS

Obučeni i edukovani facilitatori su kroz nekoliko lokalnih radionica održanih na internetu i na terenu prikupili podatke o najvrednijim i najugroženijim elementima pilot područja, definisali moguća rešenja kroz SVOT analizu i sa relevantnim subjektima odredili akcije potrebne za agroekološku tranziciju.

Radionice s više zainteresovanih strana dovele su do zajedničke vizije budućnosti agroekološke tranzicije vinogradarskih pejzaža i kratkoročnog akcionog plana s aktivnostima za realizaciju te vizije. Nakon sprovedenih radionica participativnog backcasting-a, partneri su radili na definisanju smernica i strategija za korišćenje teritorijalnog upravljanja kao alatke za podršku zajedničkog tranziciji na agroekološke prakse u vinogradarskim područjima regiona ADRION.

Proces participativnog backcasting-a u svakom pilot području pokazao je moguće putanje u tranziciji ka održivijem i otpornijem vinogradarstvu kroz agroekološke prakse u regionu ADRION.

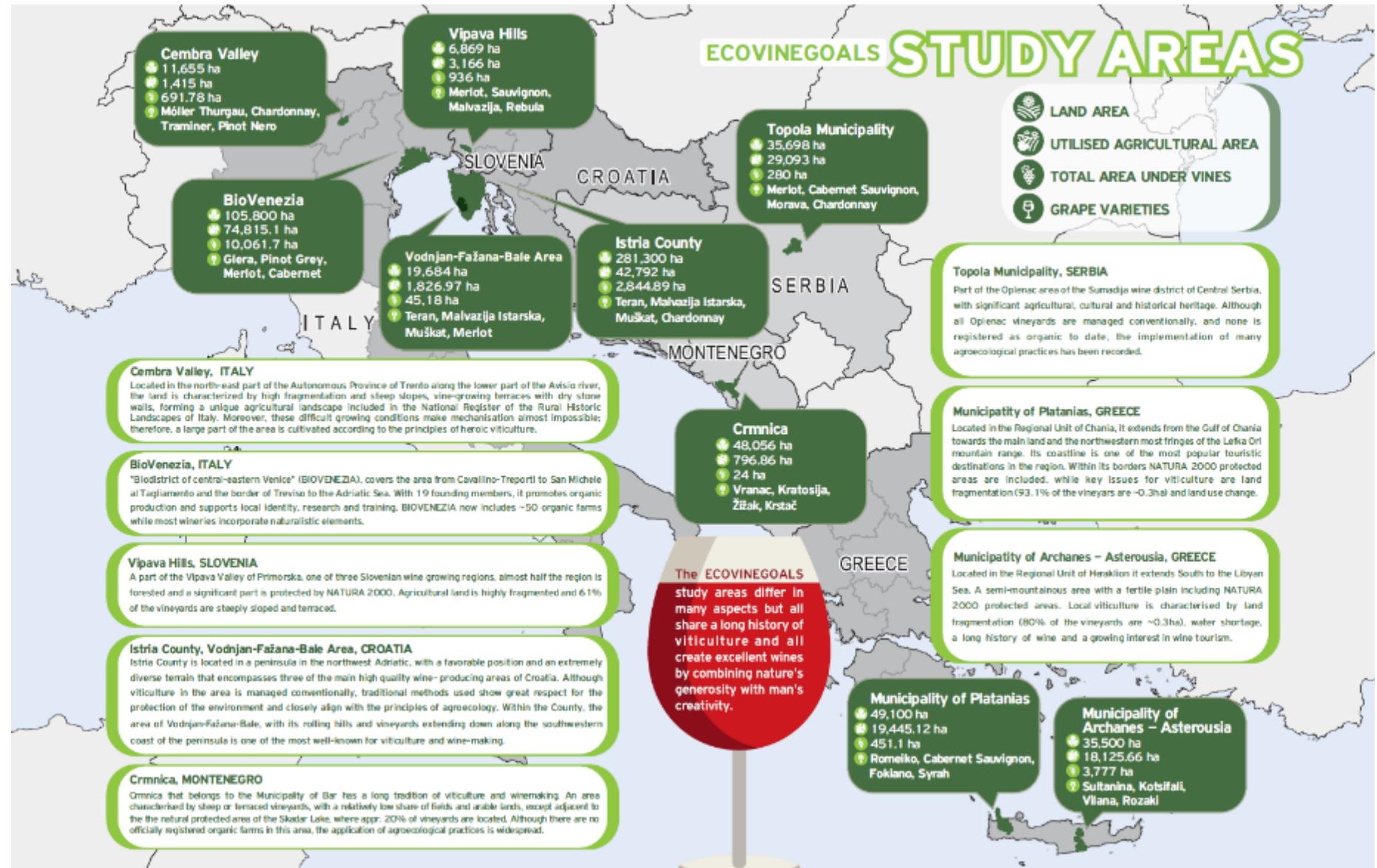
7. PRISTUP PARTICIPATIVNOG UPRAVLJANJA PRILAGOĐEN TRENUTNOJ SITUACIJI U VINOGRADARSTVU U REGIONU ADRION

Da bi se ograničio uticaj poljoprivrede na životnu sredinu i zdravlje potrebna je temeljna promena praksi u 21. veku, tačnije agroekološka tranzicija. Ova transformacija podrazumeva posebnu poteškoću u vinogradarstvu, jer treba mobilisati efikasan agroekosistem višegodišnje biljke u monokulturi s ciljem da se ograniče ulazni elementi i očuvaju prirodni resursi, uz obezbeđivanje pravične distribucije vrednosti i održavanje ekonomske profitabilnosti gazdinstava.

Agroekološke prakse se u vinogradima razvijaju već dvadeset godina. Pristup počinje da se proširuje na pejzaž, teritoriju i različite aktere. Pod regulatornim i društvenim pritiskom, tranzicija se ubrzava uz pojavu pojma društveno-agroekoloških pejzaža. Uz agroekološke politike i njihovo sprovođenje, u sveobuhvatno upravljanje transformacijama i dalje svakako treba integrisati pristup prostoru, sistemu i pejzažu.

Agroekologija je novi način povezivanja poljoprivrede, nauke, životne sredine i društva. U tom smislu, agroekologija ide dalje od normativnog skupa praksi, sistema obrade, pa čak i načela i pravila delovanja. Ona oblikuje društveni mehanizam koji spaja poljoprivredni svet, istraživanje, javne donosioce odluka i građane kako bi se definisala putanja promene, tranzicije i napretka. Agroekološka tranzicija zahteva ponovno sastavljanje agroekosistema. Za ovaj pristup se kaže da predstavlja „proboj“ jer je osnovan iskorišćavanjem procesa koji su zanemareni u konvencionalnoj poljoprivredi, ali na kojima su poljoprivredni sistemi koji su prethodili zelenim revolucijama bili zasnovani na osnovu opažanja ili intuicije ekoloških odnosa.

Da bi se bolje razumela situacija u regionu ADRION, tačnije u ECOVINEGOALS pilot područjima, na slici 2. je predstavljeno vinogradarstvo u svakom području. Na sledećoj slici spojeni su glavni relevantni rezultati projekta ECOVINEGOALS i rezultati iz drugih izvora kako bi se bolje razumela trenutna situacija u vinogradarstvu u ovim područjima.

Slika 6: ECOVINEGOALS pilot područja

U tabeli 3. opisan je nivo upravljanja i zakonodavni kontekst i kontekst nadležnosti za svako pilot područje.

Tabela 4: Opis nivoa upravljanja i zakonodavni kontekst i kontekst nadležnosti za svako pilot područje

Pilot područje	Opis nivoa upravljanja i zakonodavni kontekst i kontekst nadležnosti za svako pilot područje
Dolina Čembla (Italija)	<p>U smislu zakonodavstva, Autonomna pokrajina Trento uživa posebne privilegije u poređenju sa drugim italijanskim regijama zato što je autonomna pokrajina koja može da donosi zakone na lokalnom nivou u skoro svim institucionalnim pitanjima kao što su infrastruktura, građevina, lov i ribolov, poljoprivreda i zaštita životne sredine, obrazovanje, rad, prevoz, sport i kultura.</p> <p>Zato Autonomna pokrajina Trento zajedno s novim zakonima koje diktira evropska zajednica i sopstvenim subvencijama iz teritorije uspeva da pomogne poljoprivrednu i životnu sredinu ovih ugroženih područja kroz fokusiranje na kvalitet tipičnih proizvoda, pokušavajući da preživi globalizovano tržište. Takođe pokušava da ide u korak s vremenom gde termin kvalitet takođe označava održivost i brigu o zdravlju životne sredine, ljudi i životinja. Pored toga, treba napomenuti da aktivno učestvuje u Agendi 2030 i raznim projektima u zajednici kako bi se dalje unapređivala.</p> <p>Značaj učešća Autonomne pokrajine Trento u projektu ECOVINEGOALS je to što želi da se unapredi i u poljoprivredi i u zaštiti životne sredine, da zaštitи zajednicu koja tu živi i njene tradicije. To će se postići kroz kreiranje određenih lokalnih akcionih planova i strategija u cilju povećanja održivosti, pomoći lokalnog participativnog upravljanja koje je sada veoma posvećeno ovom pitanju i svesno značaja ovog koncepta.</p>
BIOVENEZIA bio- okrug Venecija (Italija)	<p>Primarni sektor u regiji Veneto ima godišnji bruto rezultat od 11% nacionalnog BDP-a i stvara dodatnu vrednost od 3 milijardi evra (prosek za 2016-2018) što predstavlja 2,1% regionalnog BDP-a. Struktura regionalne poljoprivrede je dvostrana u pogledu veličine, sa dominantnim malim gazdinstvima koja upravljaju manjim delom poljoprivredne oblasti i umereno malim brojem srednjih i velikih gazdinstava koja upravljaju većim delom regionalnog ruralnog područja.</p> <p>Italijansko Ministarstvo poljoprivrede je uvelo agroekološki pristup po prvi put u Nacionalni strateški plan za razvoj organskog sistema, koji je odobren 24. marta 2016. Kontekst za regionalnu strategiju „Poljoprivreda Veneta ka 2030“ (DGR br. 1297 od 10. septembra 2019.) je Agenda 2030; Zajednička poljoprivredna politika je posebno interesantna za poljoprivredni sektor i ruralna područja. U tom kontekstu, identifikovano je 10 regionalnih prioriteta za poljoprivrednu, poljoprivrednu hranu i šumarstvo i uopšteno za ruralna područja, s fokusom na relativno ograničen broj strateških opcija koje treba sprovesti do 2030.</p>
Vipavska brda (Slovenija)	<p>U slučaju pilot područja Vipavska brda, uključene opštine (Ajdovščina, Vipava, Nova Gorica i Komen) su odgovorne za održiv i uravnotežen razvoj područja ili za sprovođenje usvojene strategije za ruralni razvoj, u skladu sa međunarodnim propisima, zakonodavstvom Republike Slovenije i regionalnim propisima. Njihova uloga je da prate sprovođenje programa i projekata čiji cilj je primena datih politika i da daju inicijative, mišljenja i predloge za sprovođenje zadataka potrebnih za postizanje utvrđenih ciljeva. Njihovi odseci za ekonomiju, životnu sredinu i prostorno planiranje i socijalna pitanja upravljaju zajedničkim interesima i koordiniranom akcijom sa javnom upravom, privrednim komorama, drugim opštinama, gradovima, regionalnim i lokalnim jedinicama i njihovim udruženjima. Opštine vode računa o mogućem uključivanju međunarodnih organizacija i udruženja. Organi uprave sprovode pravila, donose nezavisne odluke u oblasti svog delovanja i odgovaraju gradonačelniku i zajednicama za zakonitost i blagovremeno izvršavanje svojih zadataka ili za stanje oblasti u njihovoj nadležnosti.</p> <p>Njihov rad im omogućava da realizuju prava i potrebe građana i pravnih lica.</p> <p>Agroekološka tranzicija vinogradarstva u Vipavskim brdima će biti lakša ako se u obzir uzmu rezultati istraživanja u okviru projekta ECOVINEGOALS. Rezultate analize treba uključiti u smernice, planove i strategije opština u Vipavskoj dolini, posebno u kontekstu vinogradarstva. Rezultati projekta takođe mogu biti korisni za slovenački institut za šumarstvo, regionalnu jedinicu Tolmin ili njenu lokalnu jedinicu Ajdovščina, razvojnu agenciju ROD Ajdovščina, Zavod za turizam TRG Vipava, slovenačke Institute</p>

	za očuvanje prirode i kulturno nasleđe u Novoj Gorici, kao i za agencije i udruženja u području Vipavske doline.
Istarska županija (Hrvatska)	<p>U slučaju pilot područja Istarska županija, prema Statutu, u procesu pripreme i usvajanja propisa na nivou Republike Hrvatske, Istarska županija može da daje inicijative, mišljenja i predloge nadležnim organima. Takođe, Istarska županija je nezavisna u odlučivanju kada su u pitanju zadaci koje sama uređuje.</p> <p>Istarska županija shvata zajednički interes u unapređenju društvenog razvoja i uspostavlja saradnju s drugim regionalnim i lokalnim jedinicama i njihovim udruženjima. Istarska županija može da se pridruži međunarodnim organizacijama i udruženjima regionalnih i lokalnih jedinica. Skupština odlučuje o uspostavljanju dugoročne i trajne saradnje s drugim regionalnim i lokalnim jedinicama i njihovim udruženjima.</p> <p>Za agroekološku tranziciju vinogradarstva u Istarskoj županiji, najvažniji korak je da iskoristi istraživanja i primere dobre prakse s ovog projekta kako bi ih uključila u smernice, planove i strategije za Istarsku županiju, s glavnim akcentom na Upravni odsek za poljoprivredu u Istarskoj županiji.</p> <p>Upravni odjel za poljoprivredu, šumarstvo, lovstvo, ribolov i vodoprivredu Istarske županije treba da prenese temu agroekologije i održivih agroekoloških praksi u vinogradima, koje su ispitane u okviru projekta ECOVINEGOALS, kako bi ih uključio u strategiju ruralnog razvoja Istarske županije i planove i strategije za sektor vinogradarstva.</p>
Crnica (Crna Gora)	<p>Crnica se nalazi u opštini Bar tako da je za razvoj programa za poboljšanje poljoprivrede i ruralnog razvoja u ovoj oblasti nadležan Sekretarijat za privrednu opštine Bar. Na nacionalnom nivou, Direktorat za poljoprivredu u okviru Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede priprema i razvija programe za mere podrške i subvencije za poljoprivrednike.</p> <p>Direktorat za poljoprivredu kao i opštinski Sekretarijat za privrednu treba da prenesu temu agroekologije i održivih agroekoloških praksi u vinogradima, koje su ispitane u okviru projekta ECOVINEGOALS, kako bi ih uključili u poljoprivrednu strategiju za Crnu Goru, strategiju razvoja ruralnog turizma u Crnoj Gori, kao i druge planove i smernice za sektor vinogradarstva. Takođe je važno angažovati i druge upravne odseke i regionalne i lokalne donosioce odluka u proces podizanja svesti i uključiti akcije navedene u lokalnom akcionom planu kao osnovna načela za održiv i odgovoran razvoj vinogradarstva i srodnih aktivnosti u Crnici.</p>
Opština Topola (Srbija)	<p>Narodna skupština je najviše predstavničko telo i nosilac ustavotvorne i zakonodavne vlasti u Republici Srbiji. Većinom glasova svih narodnih poslanika, Narodna skupština bira predsednika koji predsedava sednicama i jednog ili više potpredsednika Narodne skupštine. Narodna skupština donosi odluke većinom glasova narodnih poslanika na sednici na kojoj je prisutna većina narodnih poslanika, osim za izmene i dopune Ustava gde je potrebna dvotrećinska većina. Vlada je nosilac izvršne vlasti u Republici Srbiji. Ministri za svoj rad i situaciju u nadležnosti svog ministarstva odgovaraju Premijeru, Vladu i Narodnoj skupštini.</p> <p>Smernice za agroekološku tranziciju vinogradarskih oblasti koje su izrađene u okviru projekta ECOVINEGOALS predstavljajuće referentni dokument za zainteresovane strane u ovom području. Utvrđena mreža regiona na projektu nastaviće da pruža podršku za buduće interakcije i razmenu iskustva. Proces tranzicije ka agroekologiji u regionu Topole biće uspešan samo ako se kreira i sprovodi uz učešće aktera na visokom nivou i na participativan način. Agroekologija je predviđena u nacionalnim strategijama i programima za ruralni razvoj, kao i sprovođenje participativnih procesa i angažovanje građana. Te dve stvari daju dobru osnovu za sprovođenje ovog procesa u regionu Topole.</p>
Platanias Asteruzija (Grčka)	Grčka ima dva podnacionalna nivoa vlade, pored nacionalne/centralne vlade, regije i opštine, kao i decentralizovane upravne jedinice. Ostrvo Krit predstavlja jedan od ovih regiona i decentralizovanih jedinica, dok su dva pilot područja (opština Platanias i opština Arhanes - Asteruzija) grčke opštine. Glavna upravna vlast u Grčkoj po pitanju poljoprivrede i ruralnog razvoja je Centralna vlada. Centralna vlada upravlja Evropskim poljoprivrednim fondom i Fondovima za ruralni razvoj. Takođe je odgovorna za okvirne zakone o regionalnom planiranju, zaštiti životne sredine i regionalnom razvoju. Odgovornosti Centralne vlade obuhvataju promociju izvoza poljoprivrednih proizvoda, unapređenje poljoprivredne proizvodnje i poslovognog okruženja, podršku inovacijama i obukama kao i razvoju mera za finansiranje poljoprivredne proizvodnje.

Na podnacionalnom nivou, regionalne vlasti, kroz svoje direktorate ili ruralni razvoj, učestvuju u izradi nacrta i sprovođenju regionalnih politika za ruralni razvoj (npr. LEADER), ali i u sektorskim regionalnim programima. Takođe su odgovorne za održavanje baza podataka (npr. o usevima vinove loze), promociju i podršku organizacijama proizvođača, utvrđivanje zona zaštite, licenciranje ponovne sadnje vinograda u skladu sa zakonodavstvom, kontrolu proizvodnje i plasiranja vina, vršenje inspekcije radi kontrole kvaliteta, sprovođenje dezinfekcionalnih metoda, procene uticaja na životnu sredinu, procene i odobrenje uslova životne sredine vezano za lokaciju i razvoj industrija kao što je proizvodnja vina.

Akcije uključene u lokalni akcioni plan i predložene za pilot područja u Grčkoj izvedene su kroz participativni proces s lokalnim zainteresovanim stranama i predstavljaju osnovu koja će formirati putanju ka agroekološkoj tranziciji vinograda i proizvodnje vina na Kritu. Kroz svoju savetodavnu ulogu, podnacionalni organi mogu da daju preporuke Centralnoj vlasti Grčke kako bi se određene akcije vezane za agroekološku tranziciju vinograda i promociju agroekoloških praksi ugradile u Nacionalni program razvoja pošto su usklađene sa njenim glavnim elementima. Regionalna i lokalna vlast treba takođe da uspostave saradnju sa lokalnim razvojnim telima i organizacijama proizvođača radi promocije kvalitetnih vinskih proizvoda sa Krita i očuvanja pejzaža i tradicije.

8. AKCIJE U TERITORIJALNOM UPRAVLJANJU ZA AGROEKOLOŠKU TRANZICIJU U REGIONU ADRION

U sledećoj tabeli dat je pregled predloženih akcija u lokalnim akcionim planovima za teritorijalno upravljanje za agroekološku tranziciju za svako pilot područje projekta ECOVINEGOALS (dokument T3.4.1.).

Tabela 5. Rezultati iz lokalnih akcionih planova za teritorijalno upravljanje za agroekološku tranziciju

Pilot područje	Kratkoročne akcije	Srednjoročne akcije	Dugoročne akcije
Dolina Čembra (Italija)	<ul style="list-style-type: none"> • Identifikacija napuštenih kamenoloma dostupnih za aktivnosti rekonstrukcije; • Identifikacija dostupnih oblasti i inicijalni grubi dizajn instalacija i aktivnosti koje se mogu organizovati; • Inventar prirodnih i kulturnih dobara u području i programiranje IT alatki; 	<ul style="list-style-type: none"> • Objavljivanje obaveštenja i prihvatanje projektnih ideja i zajedničko planiranje i realizacija sa lokalnim zajednicama; • Proširenje velnes putanja i aktivnosti; uobičajeno održavanje već pripremljenih. • Kreiranje kartica i IT alatki; 	<ul style="list-style-type: none"> • Realizacija najmanje jedne inicijative za oporavak napuštenog kamenoloma i početak • sledećih na osnovu rezultata pilot projekta; • Umrežavanje svih velnes putanja i njihovo kontinuirano održavanje i promocija; • Realizacija daljih rekonstrukcija;
BIOVENEZIA bio-okrug Venecija (Italija)	<ul style="list-style-type: none"> • Stajnbech 2030 – korišćenje obnovljive energije i za uštedu ekonomskih resursa kako bi se ulagalo u radnu snagu i buduće generacije kroz obuke i brigu o zdravlju; • Piwi kao podrška agroekološkoj tranziciji – proširiti uzgoj na otporne sorte vinove loze koje će bliskoj budućnosti moći da se priznaju u okviru specifikacija vinove loze sa geografskim oznakama; • Deljenje - identifikacija i stvaranje zajedničkog teritorijalnog brenda; • Turistička geo-lokalizacija - teritorijalno mapiranje i identifikacija rute vinskog turizma; • <i>Slow Food</i> turizam – Giralivenza - postati destinacija za kvalitetno vino i hranu zahvaljujući savezu i iskustvima koja naglašavaju gastronomsko nasleđe; • Drvo kao dodata vrednost vinogradu - Promovisati interakciju između poljoprivrede i nizijskih šuma da bi se diverzifikovao pejzaž i da bi se mogao bolje koristiti za spori turizam; podržati biodiverzitet zamenom 		<ul style="list-style-type: none"> • Vinski turizam... Ne samo vino – Glavna akcija se nadograđuje na rezultate projekta GiraLivenza sa dizajnom zajedničkog plana za unapređenje životne sredine, popis atrakcija u raznim opština duž rute i kreiranje biciklističkih i pešačkih ruta/puteva; • Bio+Land = Ritrovando un clone... con le radici – Konsolidovati teritorijalni identitet, ponovno pokretanje učešća opština u vinarskim organizacijama, otvaranje lokalne prodavnice vina i organizacija namenskih događaja; • Škola agroekologije istočne Venecije: inovacije i prevencija – promocija konsolidacije bioloških i agroekoloških iskustava kroz stalnu pomoć i obuku za preduzeća;

	pesticida korisnim insektima i životinjama...		
Vipavska brda (Slovenija)	<ul style="list-style-type: none"> Aktivacija vipavskog vinskog muzeja; Podizanje svesti i edukacija relevantnih subjekata o održivom upravljanju i agroekološkim praksama; Dizajn i osnivanje mreže AVINE; Stvaranje mape oblasti bivših vinograda; 	<ul style="list-style-type: none"> Osnivanje eko-regiona i kreiranje brenda; Obnova vinskog puta; Jačanje uloge vinogradarske zadruge; Izmena OPN-a i odobravanje dozvola za postepenu obnovu vinograda u oblastima bivših vinograda; 	<ul style="list-style-type: none"> Jačanje prisustva autohtonih sorti grožđa; Razvoj i održavanje mreže AVINE;
Istarska županija (Hrvatska)	<ul style="list-style-type: none"> Stvaranje nove turističke ponude zasnovane na lokalnim resursima kroz ekološki agroturizam; Veza između vinara i luksuznih kuća za odmor kako bi se privukao novi segment turista; Podizanje svesti i znanja kod vinara i vinogradara o agroekološkim praksama; 	<ul style="list-style-type: none"> Rešavanje problema radne snage koja će imati znanje o agroekološkim praksama da bi se osigurala tranzicija u Istarskoj županiji; Snažno brendiranje Istarske županije na osnovu lokalnog vinogradarstva i poljoprivrede; Naučno obrazovanje o naučnom i tehničkom istraživanju agroekoloških praksi koje sprovode istraživači i profesori; 	<ul style="list-style-type: none"> Održivo povećanje hektara pod vinogradima, sa naglaskom na autohtone sorte; Rešavanje problema radne snage koja će imati znanje o agroekološkim praksama da bi se osigurala tranzicija u Istarskoj županiji;
Crnica (Crna Gora)	<ul style="list-style-type: none"> Poboljšanje trenutnih šema subvencija na lokalnom i nacionalnom nivou usmerenih ka optimizaciji sistema podrške u vinogradarstvu i vinarstvu; Uređivanje tržišta za uvoz grožđa i vina u cilju boljeg pozicioniranja i plasiranja „butik“ vina i vinarija poreklom iz Crmnice; Prilagođavanje zakonodavnog okvira standardima Evropske unije i pojednostavljinje administrativnih i birokratskih procedura; Osnivanje konzorcijuma posvećenog ekonomskom razvoju podregiona Crnica; 	<ul style="list-style-type: none"> Razvoj ponude vinskog turizma kroz sprovođenje operativne marketinške strategije za vinogradarstvo i vinarstvo Crnica; Očuvanje tradicionalnog ambijenta i autentičnosti podregiona u funkciji razvoja ruralnog turizma; Razvoj i unapređenje komunalne, javne i putne infrastrukture u funkciji održivog upravljanja prirodnim resursima; 	<ul style="list-style-type: none"> Zaštita postojećih prirodnih područja od nekontrolisane urbanizacije i nezakonite upotrebe prirodnih resursa; Osiguravanje stalne podrške nadležnih ustanova i sektora za istraživanje i razvoj;
Opština Topola (Srbija)	<ul style="list-style-type: none"> Utvrđivanje mehanizama/platforme za obimne konsultacije i organizovanje događaja sa relevantnim institucijama; Lokalna samouprava je razvila svoj model za participativno budžetiranje za finansiranje agroekološke tranzicije; Osnivanje lokalnih akcionih grupa za područje Topole 	<ul style="list-style-type: none"> Osmišljavanje koncepta i sprovođenje godišnje agroekološke konferencije za proizvodnju vina kao referentnog događaja u regionu; Uspostavljanje sistema vrednovanja za volontiranje srednjoškolaca u 	<ul style="list-style-type: none"> Razvoj internet portala za učešće građana u odlučivanju, pripremi projekata za održiv razvoj zajednice i participativno budžetiranje;

	(vinski i istorijski region) u formi partnerstva svih zainteresovanih aktera;	različitim privatnim i javnim subjektima;	
Platanias Asteruzija (Grčka)	<ul style="list-style-type: none"> Razvoj i promocija višestranog autentičnog turističkog iskustva u Grčkoj; Organizovanje centra za umrežavanje zainteresovanih strana i promociju lokalnih vina; 	<ul style="list-style-type: none"> Obezbeđivanje obuke i edukacije vinogradarima i proizvođačima o agroekološkim praksama i inovacijama koje mogu podstići agroekološku tranziciju; Razvoj lokalnog brenda za agroekološko odnosno održivo vinogradarstvo; 	<ul style="list-style-type: none"> Restrukturiranje sektora – Održivo povećanje hektara pod vinogradima u pilot područjima, povećanje veličine gazdinstva – borba sa fragmentacijom imanja – održiva modernizacija gazdinstava; Evidentiranje, istraživanje i promovisanje autohtonih sorti sa Krita; Promocija širenja organskog vinogradarstva i osnivanje oblasti bio-okruga;

Grafikon 7: Glavne identifikovane akcije za podršku agroekološkoj tranziciji u regionu ADRION

9. TRANSNACIONALNE SMERNICE ZA PODRŠKU AGROEKOLOŠKOJ TRANZICIJI VINOGRADARSTVA U REGIONU ADRION

Stvaranje novih mehanizama upravljanja koji uključuju kreatore politika i donosioce odluka, istraživačke institute, savetodavne kompanije, mala gazdinstva i druge aktere u lokalnom lancu vrednosti kroz instrumente umrežavanja i regionalne politike pomaže da se preoblikuju lanci vrednosti i pejzaži u skladu sa agroekološkim načelima, posebno kroz lakše prevazilaženje društvenih i institucionalnih prepreka. Jedan je od razmatranih izazova u sprovođenju agroekoloških praksi u vinogradima je kako podstaći vinogradare i vlasnike vinarskih gazdinstava da primene ove održive metode. Da bi se podigla svest o agroekološkim praksama, ali i obezbedili rokovi za sprovođenje nekih od njih, ove smernice i uputstva treba da dolaze od kreatora politika i donosilaca odluka.

Predložene smernice (slika 7.) koje su namenjene kreatorima politika i donosiocima odluka na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou mogu se prevesti u formalizovane ciljeve u strateškim dokumentima i politikama. Agroekološke prakse i agroekologija uopšteno mogu da imaju veliki uticaj na otpornost vinogradarstva u budućnosti, a i da postave osnov za održivu turističku ponudu zasnovanu na lokalnim resursima. Predložene smernice su usklađene sa pravnim okvirom EU (Strategija „Od farme do viljuške”, Strategija zaštite biodiverziteta 2030, Dugoročna vizija za ruralna područja, EU strategija o prilagođavanju klimatskim promenama) i što je najvažnije sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom 2021-2027 tako da je put započet i samo ga treba nastaviti u svakoj zemlji.

Da bi se kreirala strategija i drugi dokumenti za agroekološku tranziciju svake teritorije, značajnu ulogu ima način na koji se uključuje zajednica i kreatori politika i donosioci odluka. Zato je proces participativnog backcasting-a sa unapred identifikovanim ciljem doveo do većeg kapaciteta za deljenje agroekološkog upravljanja teritorijom između javnosti i privatnih donosilaca odluka. Ovaj način participativnog planiranja je pomogao da se identifikuju rešenja za sukobe u korišćenju teritorija kroz pronalaženje rešenja koja su zajednička za zainteresovane strane.

Slika 7: Prilagođene smernice za region ADRION

Tailored guidelines

How to support agroecological transition process through participatory governance in Adriion area?

Guidelines	Addressed to	Synergy with EU policy framework
1. Design agroecological viticulture strategy and incorporate in the strategic and development plans	Departments for agriculture on the national and regional level Local Action Groups - regional LAGs Development agencies	Farm to Fork Biodiversity Strategy 2030 Long term vision for rural areas EU strategy on adaptation to climate change
2. Develop common protocols to monitor the usage of agroecological practices in viticulture	Ministry of Agriculture Departments for agriculture on the national and regional level Local Action Groups - regional LAGs Development agencies	Farm to Fork Biodiversity Strategy 2030 Chemicals Strategy for sustainability EU strategy on adaptation to climate change
3. Develop incentives and subsidy systems in order to encourage viticulturists and wine growers to the usage of agroecological practices	Ministry of Agriculture Departments for agriculture on the national and regional level Local Action Groups - regional LAGs	Farm to Fork Biodiversity Strategy 2030 Long term vision for rural areas EU strategy on adaptation to climate change
4. Upgrade the legislation in order to achieve the sustainable increase of the land area suitable for vineyards	Ministry of Agriculture Departments for agriculture on the national and regional level Local Action Groups - regional LAGs	Farm to Fork Biodiversity Strategy 2030 Long term vision for rural areas
5. Create opportunities for young generations in order to stay in rural areas and build their sustainable business in viticulture	Ministry of Agriculture Departments for agriculture on the national and regional level Local Action Groups - regional LAGs Local and regional governments (county, region and similar)	Farm to Fork Biodiversity Strategy 2030 Long term vision for rural areas
6. Raise public awareness of the importance and sensibility of agroecological practices in viticulture and their meaning for the ecosystem	Ministry of Agriculture Departments for agriculture on the national and regional level Local Action Groups - regional LAGs Local and regional governments (county, region and similar) Local Action Groups - regional LAGs Development agencies	Farm to Fork Long term vision for rural areas
7. Transfer knowledge to viticulturists and stakeholders about agroecological practices through the collaboration with scientific sector	Ministry of Agriculture Departments for agriculture on the national and regional level Local and regional governments (county, region and similar) Faculty/University of Agriculture or similar	Farm to Fork
8. Creation of digital tools in order to upgrade the knowledge of agroecological practices and to encourage farmers on usage	Ministry of Agriculture Departments for agriculture on the national and regional level Development agencies Faculty/University of Agriculture or similar	Farm to Fork Biodiversity Strategy 2030 Long term vision for rural areas
9. Develop sustainable wine tourism based on local resources that are in line with the nature and habitat	Ministry of Tourism Tourism department on a national and regional level Local and regional tourism boards Tourism development agencies	Farm to Fork
10. Enhance the wine routes as promotional tools for viticulture	Ministry of Tourism Tourism department on a national and regional level Local and regional tourism boards Tourism development agencies	Farm to Fork

10. ZAKLJUČAK

Agroekologija je nastala iz dve nauke, ekologije i agronomije, i kroz istoriju je postala pristup koji je duboko ukorenjen u praksama porodičnih gazdinstava, samoniklim društvenim pokretima za održivost i javnim politikama raznih zemalja. Danas agroekologija nastavlja da prevaziđe utvrđene granice. Agroekologija je novi način povezivanja poljoprivrede, nauke, životne sredine i društva. U tom smislu, agroekologija ide dalje od normativnog skupa praksi, sistema obrade, pa čak i načela i pravila delovanja. Ona oblikuje društveni mehanizam koji spaja poljoprivredni svet, istraživanje, javne donosioce odluka i građane kako bi se definisala putanja promene, tranzicije i napretka. Agroekološka tranzicija zahteva ponovno sastavljanje agroekosistema.

Tranzicija potrebna u vinogradarstvu i uopšte u poljoprivredi jeste preći sa homogenih monokultura koje snažno zavise od pesticida, đubriva, goriva i drugih spoljašnjih ulaznih elemenata na sisteme s malom količinom ulaznih elemenata koji se za biološku kontrolu oslanjaju na biodiverzitet. Tranzicija sa degradirajuće poljoprivrede s velikom količinom ulaznih elemenata na održivu poljoprivredu s malom količinom ulaznih elemenata. Pored toga, dalje klimatske promene, tačnije sve veće zagrevanje i suvoća verovatno će imati brojne uticaje na evropsko vinogradarstvo, uglavnom opisane kao dodatne promene u fenološkim fazama vinove loze, narušena ravnoteža vinove loze i grožđa, ranija berba, kratka sezona rasta, promenjen ukus, veliki rizik za tipične sorte, smanjeni prinosi grožđa, povećana incidencija određenih štetočina i bolesti.

Pomirenje između zaštite staništa i pejzaža i uzgoja vinove loze je zajednički izazov za region ADRION kako bi se zaštitila održivost privrednih delatnosti na osnovu teritorijalnog kapitala. Ovim izazovima treba prići na integriran način kroz tehničke, ekonomске, društvene, kulturne i upravljačke ciljeve. Da bi se suočio sa izazovima, projekat ECOVINEGOALS je radio na promociji održivosti i otpornosti vinarske industrije podsticanjem tranzicije intenzivnog vinogradarstva prema agroekološkim sistemima upravljanja kojima se štite prirodna staništa i pejzaži, smanjujući istovremeno unos hemijskih supstanci i fosilnih goriva kao i štetne emisije.

U ovim smernicama navedene su identifikovane akcije za podršku agroekološkoj tranziciji u vinogradarstvu u sedam pilot područja koja se nalaze u Italiji, Hrvatskoj, Srbiji, Crnoj Gori i Grčkoj i objašnjeno kako agroekološku tranziciju treba podržati kroz mehanizme participativnog upravljanja. U svim uključenim zemljama, agroekologija i agroekološke prakse su veoma ograničene zbog nedostatka kratkoročnog ekonomskog vrednovanja, političke podrške i praktičnog znanja. U svim slučajevima postoji veliko interesovanje za njihovo sprovođenje, ali uz podršku na lokalnom, regionalnom ili nacionalnom nivou. Jedan od najvažnijih zaključaka je da istraživanje o agroekologiji treba raširiti i poslati kreatorima politika i donosiocima odluka, vinarskim gazdinstvima, vinogradarima i vinarima.

Pre svega, treba razviti zajedničku strategiju o agroekologiji u vinogradarstvu pa u skladu s njom se mogu izraditi protokoli za praćenje primene agroekoloških praksi i davanje podsticaja poljoprivrednicima. Pored toga, sledeći korak je podizanje svesti javnosti o agroekološkim praksama i na kraju razvoj održive turističke ponude, koja promoviše lokalne resurse i otporni ekosistem.

Ovaj izveštaj predstavlja značajnu osnovu za buduće istraživanje i razvoj agroekologije. Takođe daje pregled praksi i inicijativa koje se mogu ponoviti ili prilagoditi drugim kontekstima. Međutim, jedan od glavnih nalaza ovog rada je da agroekologija strogo zavisi od konteksta u kom se razvija, tako da svaku inicijativu treba prilagoditi društveno-političkom kontekstu. Zato su mehanizmi

participativnog upravljanja jedan od najznačajnijih procesa za pokretanje agroekološke tranzicije u bilo kojoj oblasti.

11. REFERENCE

1. Anderson C.R., Bruil J., Chappell M.J., Kiss C., Pimbert M.P., Agroecology Now! Transformations Towards More Just and Sustainable Food Systems, Palgrave Macmillan, 2021
2. Bryson J., What to do when stakeholders matter: Stakeholder identification and analysis techniques, *Public Management Review*, 6(1), 2004
3. Anderson C.R., Bruil J., Chappell M.J., Kiss C., Pimbert M.P., Agroecology Now! Transformations Towards More Just and Sustainable Food Systems, Palgrave Macmillan, 2021
4. EC, A European Green Deal. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
5. EC, List of potential agricultural practices that eco-schemes could support, January 2021
6. Evropski komitet regionala. Opinion of the European Committee of the Regions - Agroecology COR 2020/03137 (2021).
7. EC, European Awareness Scenario Workshops, <https://cordis.europa.eu/article/id/8356-european-awareness-scenario-workshops>
8. EC, Future of the common agricultural policy, https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/future-cap_en
9. Eden C., Ackermann, F., Making strategy: The journey of strategic management, London: SAGE Publications Ltd, 1998
10. FAO, The 10 Elements of Agroecology, <http://www.fao.org/agroecology/knowledge/10-elements/en/>
11. FAO, Governance for Sustainable Development of Food and Agriculture, <http://www.fao.org/policy-support/governance/en/>
12. FAO, Scaling up Agroecology Initiative. Transforming food and agricultural systems in support of the SDGs, 2018
13. Gliessman. S.R., Agroecology: The Ecology of Sustainable Food Systems, Second Edition, University of California, Santa Cruz, U.S.A., 2007.
14. Kluver, et.al., EUROPtA: European Participatory Technology Assessment - Participatory Methods in Technology Assessment and Technology Decision-Making. EUROPTA project, 2000
15. Kusters et al., Inclusive Landscape Governance for Sustainable Development: Assessment Methodology and Lessons for Civil Society Organizations. *Land* 2020, 9, 128., 2020
16. Leippert, F., Darmaun, M., Bernoux, M., and Mphepheza, M., The potential of agroecology to build climate-resilient livelihoods and food systems, Rome, FAO and Biovision, 2020
17. Lin, B., Chappell, J., Vandermeer, J., et al. 2011. Effects of industrial agriculture on climate change and the mitigation potential of small-scale agro-ecological farms. *CAB Reviews: Perspectives in Agriculture, Veterinary Science, Nutrition and Natural Resources* 6, 20, 1–18
18. Moore M., Creating public value: Strategic management in government, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1995

19. Pimbert, M. P. (2015). Agroecology as an Alternative Vision to Conventional Development and Climate-Smart Agriculture. *Development*, 58(2)
20. Sheely R., Institutions and policy analysis in international development, Manuscript under review, 2018
21. Slocum, N., Participatory Methods Toolkit. A practitioner's manual, UNU-CRIS, 2003
22. UNDP, Multi-Stakeholder Engagement Processes. A Capacity Development Resource, 2006
23. How are Agroecological Farmers Challenging the Industrial Way of Farming? <https://www.organicwithoutboundaries.bio/2018/08/08/agroecological-farmers-rethink/>

Lista slika

Slika 1. 10 elemenata agroekologije

Slika 2. Agroekološka evolucija u poljoprivredi, proizvodnji i konzumaciji hrane

Slika 3. Agroekološki pristupi prema otpornosti

Slika 4. Agroekološka načela za konverziju poljoprivrednih sistema

Slika 5. Ilustrovani backcasting

Slika 6. ECOVINEGOALS pilot područja

Slika 7. Prilagođene smernice za region ADRION

Lista grafikona

Grafikon 1. Karakteristike poljoprivrede budućnosti

Grafikon 2. Sistem 5 nivoa Stiva Glismana

Grafikon 3. Stubovi zdravlja agroekosistema

Grafikon 4. Backcasting proces za participativnu agroekološku tranziciju

Grafikon 5. Radionice participativnog backcasting-a sprovedene u pilot područjima

Grafikon 6. Radionice participativnog backcasting-a sprovedene u pilot područjima projekta ECOVINEGOALS

Grafikon 7. Glavne identifikovane akcije za podršku agroekološkoj tranziciji u regionu ADRION

Lista tabela

Tabela 1. Primena agroekologije za realizaciju ciljeva održivog razvoja

Tabela 2. Sinergija između pravnog okvira EU i 10 elemenata agroekologije FAO

Tabela 3. Opis radionica participativnog backcasting-a

Tabela 4. Opis nivoa upravljanja i zakonodavni kontekst i kontekst nadležnosti za svako pilot područje